

Kā pētīt pilsonisko kopdarbību laukos: Jaunu pētniecisku ietvaru un metodiku pienesums

Rasma Kārklīņa

Eiropas Sociālā fonda projekta „*Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes –
Latvijas lauku iedzīvotāju attīstības stratēģijas un kultūrvides pārmaiņas*”
Nr. 2009/0222/1DP/1.1.1.2.0/09/APIA/VIAA/087 īstenošanas ietvaros

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Rīga, Latvijas Universitāte
2012

Korektors, maketētājs Jānis Drigins

© Rasma Kārklīņa, 2012

© Latvijas Universitāte, 2012

Kā pētīt pilsonisko kopdarbību laukos: Jaunu pētniecisku ietvaru un metodiku pienesums¹

Rasma Kārkliņa

Anotācija:

Šis apskats par to, kā pētīt pilsonisko kopdarbību laukos, ietver gan jaunas atziņas par lauku kopienu attīstību un sabiedrisko rosību Latvijā, gan arī teorētisko atziņu un metožu pielietojuma izvērtējumu. Apskats ir balstīts projekta „*Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes* - Latvijas lauku iedzīvotāju attīstības stratēģijas un kultūrvides pārmaiņas” triju gadu darbā, un galvenās atziņas ir saistītas ar projekta konceptuālajām teorētiskajām nostādnēm. Apskata rezultātā izkristalizējas vairāki nozīmīgi secinājumi par lauku kopienu pilsonisko līdzdalību un to pētniecību.

Izpētes metodes ietekmē ikviena pētījuma secinājumus, tādēļ plašāka un daudzpusīgāka skatījuma iegūšanai savā lauku pētījumā esmu apvienojusi veselu virkni dažādu pieeju un metožu. Šāda daudzveidība jau pati par sevi ir metodiska pieeja, pretstatā, piemēram, vienpusējai un informatīvi ierobežojošai statistisko datu analīzei. Izpētē izmantoto datu un metožu daudzveidība ļauj iegūt padziļinātu dažādo parādību skaidrojumu.

---

¹ Raksts tapis ar ESF projekta „*Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes* - Latvijas lauku iedzīvotāju attīstības stratēģijas un kultūrvides pārmaiņas” Nr. 2009/0222/1DP/1.1.1.2.0/09/APIA/VIAA/087 atbalstu.

Šim apskatam, kas balstās uz projekta „*Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes* - Latvijas lauku iedzīvotāju attīstības stratēģijas un kultūrvides pārmaiņas” triju gadu darbu, ir divi galvenie mērķi: pirmkārt, aktualizēt jautājumus par lauku kopienu sabiedrisko rosību un, otrkārt, izvērtēt, ko šādam pētījumam var dot dažādi pētnieciski ietvari un metodes. Abus šos mērķus vada pētījuma pamatdoma – mēģināt izprast sabiedrības viedokļu un pilsoņu lomu Latvijas lauku novados.

Par pirmo mērķi: Kaut gan Latvijā un citviet jau samērā daudz pētīta lauku iedzīvotāju pilsoniskā darbība, tās esamība un jēga, skatoties uz globālo „agrāro krīzi”, ir vēl daudz neatbildētu jautājumu. Pamata jautājums ir, vai lauku iedzīvotāji ir globālo tendenču un nacionālo politiku pasīvi upuri, vai arī viņi paši ietekmē savu dzīvi un dzīves vidi? Kāda ir pilsonisko kopienu ietekme uz sabiedriskās un saimnieciskās tautas attīstības virzību? Mani secinājumi saskan ar to, ko izteiksmīgi noformulējis slavenais Hārvarda Universitātes politikas zinātnes profesors un demokrātijas pētnieks Roberts Patnams (Robert Putnam): „Nevis ekonomiskā attīstība nosaka pilsoniskās sabiedrības attīstību, bet gan otrādi. Pilsoniskās sabiedrības tradīcijām var būt liela ietekme uz ekonomisko attīstību un sociālo labklājību, kā arī demokrātisko institūciju darbību.”²

Par otro mērķi: Izpētes metodes ietekmē ikviena pētījuma secinājumus, tādēļ plašāka un daudzpusīgāka skatījuma iegūšanai savā lauku pētījumā esmu apvienojusi veselu virkni dažādu pieeju un metožu. Šāda daudzveidība jau pati par sevi ir metodiska pieeja, pretstatā, piemēram, vienpusējai un informatīvi ierobežojošai statistisko datu analīzei. Izpētē izmantoto datu un metožu daudzveidība ļauj iegūt padziļinātu dažādo parādību skaidrojumu. Izvērtējot vairākas metodes un pētnieciskos modeļus, galvenais uzsvars ir uz to, kādā veidā metodes ietekmē secinājumus.

„*Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes* - Latvijas lauku iedzīvotāju attīstības stratēģijas un kultūrvides pārmaiņas” projekta metodiskais vadmotīvs ir veikt lauku kopienu pārvaldības procesu analīzi ar skatu „no apakšas”, uzsvaru liekot uz individuālu iedzīvotāju un pilsonisku grupu pieredzi un rīcības motivāciju, un tās pētīt ar antropoloģiski etnogrāfiskām metodēm. „Skats no apakšas” parāda, ka kvalitatīvās, dziļās pētījumu metodes var sniegt krietni atšķirīgu skatu uz kādu parādību, salīdzinot ar standartizētajām kvantitatīvajām metodēm, ko mēdz lietot daudzi ekonomisti un sociālo zinātņu pārstāvji.³ Otra galvenā projekta novitāte ir uzsvars uz starpdisciplināritāti.

---

² Putnam, R. (1994), *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy* (Princeton, Princeton University Press), p. 157.

³ VRAA (2012), *Reģionu attīstība Latvijā 2011* (Rīga, Valsts reģionālās attīstības aģentūra).

1. Starpdisciplināra pieeja

Starpdisciplināro pētniecisko pieeju parasti lieto, ja pēta problēmas, kuras nevar pilnībā izprast atsevišķu disciplīnu ietvaros. Lai nodrošinātu kādas plašas problēmas analīzi, kā šajā gadījumā – lauku vides attīstības virzienu izpēti – starpdisciplināritāti var izmantot divos veidos. Var lietot multidisciplināru pieeju, ko raksturo atsevišķu, paralēlu pētījumu veikšana. Tie viens otru papildina un veido pamatu salīdzinājumiem. Tomēr ideālā gadījumā starpdisciplināritāte ir kas vairāk – tā ir pētījumu radoša mijiedarbība un pat saplūšana jaunās zināšanās vai disciplīnā, piemēram, vides zinātnē. Projekts „*Savs kaktiņš...*” starpdisciplināro pieeju izmanto abos veidos.⁴

Starpdisciplināritāte ir divu vai vairāku disciplīnu sintēze, kas veido jauna līmeņa diskursu un zināšanu apvienošanu. Šī pieeja ir mūsdienu zinātnes dzinēj spēks gan izglītībā, gan pētniecībā, bet tas, kā tieši īstenot starpdisciplināritāti, ir plaši diskutēts temats.⁵ Starpdisciplināru pieeju var īstenot ļoti dažādi. Šajā konkrētajā gadījumā projektu īsteno speciāli šim mērķim izveidota zinātnieku grupa Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātes paspārnē. Desmit projekta pētnieki savā darbā apvieno piecu nozaru – politoloģijas, antropoloģijas, vides zinātnes, valodniecības un literatūrzinātnes skatupunktus.⁶ Kaut gan individuālie pētnieki galvenokārt strādā pēc savas disciplīnas principiem, tie cenšas savā darbā pārkāpt pāri šauri disciplinārām robežām un analizē ņem vērā citu disciplīnu uzrunātos problēmjautājumus un skatījumus.

Mūsu projekts savu pieeju ir veidojis pakāpeniski, kopdarba jautājumus diskutējot gan e-pasta sarakstē, gan iknedēļas semināros, gan soli pa solim meklējot veidus, kā savus individuālos pētījumus pieskaņot kopējai analīzei. Rezultātā starpdisciplināritāte parādās līdz ar pētnieciskiem kopsaucējiem dažādo apakšprojektu starpā, kopīgos rakstos, kā arī katrā individuālajā projektā, kur ikviens projekta dalībnieks smeļas no zinātņu nozarēm, ko pārstāv kolēģi. Projekta pētnieki nemēģina atrast vienu visiem vispieņemamāko izpratni, bet gan turpina strādāt ar dažādo disciplīnu ienesto daudzveidību, skaidrāk apzinoties redzējumu plurālismu un ietverot to savās analizēs.

Projekta gaitā izrādījās, ka daudzu intensīvu, starpdisciplināru semināru diskusijas var būt daudz lietderīgāka pētnieciskā metode, nekā sākotnēji domāts. 2008./2009. gadu mijā projektu plānojot, pētnieki paredzēja vienu starpdisciplināru semināru mēnesī, bet projekta laikā šādi semināri notika daudz biežāk, jo izrādījās, ka tie ir ļoti rosinoši un efektīvi saliedē pētnieku grupu. Šī praktiskā pieredze saskan ar starpdisciplināras pieejas būtību, jo starpdisciplināritāte ietver dialogu, zināšanu

---

⁴ Kārklīņa, R. (2011), ‘Starpdisciplinārs skats uz Latvijas lauku vidi,’ *Akadēmiskā Dzīve* 48, 2011/2012, 82–90. lpp.

⁵ Greckhamer, T., Koro-Ljungberg, M., Cilesiz, S. & Hayes, S. (2008), ‘Demystifying Interdisciplinary Qualitative Research,’ *Qualitative Inquiry*, 14 (2), pp. 307-331.

⁶ Sīkāka informācija par visu lielo projektu: www.savskaktins.lu.lv

apmaiņu, analīzi un atšķirīgas metodes, mijiedarbojoties divām vai vairāk disciplīnām.⁷

Lai ilustrētu semināru lomu projekta pētnieku darbā un to, ka semināri paši par sevi var veidot starpdisciplināru metodi, citēšu dažus piemērus no semināru diskusijām:

1. piemērs:

„Rasma Kārklīņa: ... starpdisciplināritāte veidojas pakāpeniski. Nav tā, ka dabiski zini, kā izveidosies starpdisciplināritāte.

Aija Priedīte: Izveidot starpdisciplināru grupu ir ļoti grūti.

Ivars Pavasars: Vieglāk ir paņemt savā disciplīnā kaut ko no citas disciplīnas, nekā kaut ko dot citai disciplīnai.

Rasma Kārklīņa: Starpdisciplināritāti tā uzreiz nevar piefiksēt, tas ir process. Grupa veidojas trīs gadu procesā, un sadarbība turpināsies. Mijiedarbība arī ir metode.

Edmunds Trumpa: Valodas koks ir starpdisciplinārs, tā ir antropoloģiska pieeja. Tiek paņemta klasifikācijas iespēja. Ilgi domāja, ka valodniecība veidojas, attīstās un nomirst kā koks, dzīvs organisms.”⁸

2. piemērs:

„Ivars Pavasars: Man šķiet, ka visinteresantākais ieguvums ir tas, ka kādu problēmu apskata vairāku disciplīnu cilvēki.

Dace Dzenovska: Tāpēc man bija interesanti braukt kopā ar citiem lauka darbos. Tādas lietas varētu darīt vairāk... ”⁹

3. piemērs (semināra diskusijā piedalās psiholoģijas profesore Sanda Sebre):

„Rasma Kārklīņa: Kā jūs saprotat starpdisciplināritāti? Kas tas ir?

Sandra Sebre: Es par to nekad neesmu domājusi kā par jautājumu. Tās ir diskusijas starp dažādām nozarēm – tas ir tipiskākais, kā starpdisciplināritāte izpaužas. Sarunās ikviens no otra ietekmējas.

Rasma Kārklīņa: Mana definīcija ir tā, ka mēs apzināti vienā rakstā parādām dažādus skatupunktus, piemēram, kas ir vide, vieta, telpa. Ja to parādām, tas ir starpdisciplinārs pienesums.”¹⁰

4. piemērs:

„Rasma Kārklīņa: Mūsu uzdevums ir pielietot starpdisciplināro pieeju un definēt, kas tā ir. ... Galvenais tematiskais kopsaucējs ir Latvijas lauku vide, un kā iedzīvotāji tai

---

⁷ Muravska, T. & Ozoliņa, Ž. (2012), *Starpdisciplināritāte sociālajās zinātnēs: vai tā sniedz atbildes uz mūsdienu izaicinājumiem augstākajā izglītībā un pētniecībā?* (Rīga, LU Akadēmiskais apgāds), 9. lpp.

⁸ Projekta „Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes - Latvijas lauku iedzīvotāju attīstības stratēģijas un kultūrvides pārmaiņas” seminārs, 30.05.2011.

⁹ Projekta „Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes - Latvijas lauku iedzīvotāju attīstības stratēģijas un kultūrvides pārmaiņas” seminārs, 13.09.2010.

¹⁰ Projekta „Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes - Latvijas lauku iedzīvotāju attīstības stratēģijas un kultūrvides pārmaiņas” seminārs, 09.08.2010.

pielāgojas. Mēs parādām novērojumu dažādos skatupunktus, ka jēdzienu izpratne mainās projekta gaitā. Mēs meklējam atbildes uz līdz šim tikai daļēji izvērtētiem jautājumiem. Rezultātos iekļaujam arī subjektīvus sabiedrības viedokļus. Katrs pētnieks savā analizē ņem vērā arī citu disciplīnu problēmjautājumus un skatījumus.

Aija Priedīte: Par savu tēmu es vēl gribu minēt to, ka pašā sākumā kā literatūrzinātniece jutos mazliet ārpus visiem pārējiem, bet skaidri zināju, kādam jābūt rezultātam. Pārējie uzskatīja, ka ir iespējams sasaistīt tēmas, un tādejādi mēs nonācām pie starpdisciplināritātes.

Agnese Cimdīņa: Tas nozīmē, ka literatūra ir kā avots sociālajai pētniecībai?

Aija Priedīte: Jā, tā varētu teikt.¹¹

Projekta gaitā notika gan izvērsta zinātniska konference 2010. gada oktobrī, gan piecdesmit deviņi starpdisciplināri semināri trīs gadu laikā, kuros projekta pētnieki stundām ilgi diskutēja gan savā starpā, gan kopā ar citu disciplīnu speciālistiem.¹² Tas veidoja pamatu starpdisciplināritātei, uz ko norādīja arī projekta pētnieks Klāvs Sedlenieks: „Ļoti svarīgas mūsu projektā ir pusformālās interpretācijas un diskusijas semināros. Citos projektos ir tā, ka strādā tikai it kā kopā, bet patiesībā tikai individuāli. Svarīgi un labi, ka mēs uzsūcam viens otra viedokli, ka viens otru papildinām. Mūsu raksti ir kā vienas grāmatas dažādas nodaļas”¹³.

2. Dziļās intervijas, līdzdalīgā novērošana un citas antropoloģiski/etnogrāfiskās metodes

Visa projekta izpēte balstās uz „skatu no apakšas,” kas sevī ietver dažādas kvalitatīvas metodes, no kurām nozīmīgākā ir izvērsta dziļās intervijas ar pētījuma mērķgrupu - Latvijas lauku iedzīvotājiem. Dziļo interviju būtībā ir garas un atvērtas sarunas, kurās diskusijas vadītājs tāpat kā citās intervijās un aptaujās uzdod sava pētījuma pamatjautājumam atbilstošus intervijas jautājumus, bet vienlaikus uzmanīgi cenšas saklausīt un saprast sarunas partnera pieredzi un dzīves realitāti, tam neuzspiežot savus priekšstatus. Tas nozīmē, ka pētnieks pats vada interviju un tās

---

¹¹ Projekta „*Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes* - Latvijas lauku iedzīvotāju attīstības stratēģijas un kultūrvides pārmaiņas” seminārs, 29.11.2010.

¹² Diskusijas un konsultācijas ar darba semināra viesiem, citu disciplīnu pārstāvjiem: vides pētījumu ekspertēm Dr. Guntru Aistaru un Andu Ozolu, ģeogrāfijas profesori Dr. Aiju Mellumu, sociālo zinātņu metodikas eksperti profesori Dr. Brigitu Zepu, Nacionālā mutvārdu vēstures krājuma pārstāvēm Māru Zirnīti un Maiju Krūmiņu, Latvijas lauku forumu darbiniekiem A. Ādleru un V. Kudriņu, profesoru Andri Miglāvu no Latvijas Agrārās ekonomikas institūta, profesoru Robertu Ķīli par SAK pētījumiem par lauku attīstību, LU asoc. prof., Dr. oec. Viesturu Paulu Karnupu, sociologiem Tāli Tisenkopfu, Aiju Zobenu un Sandru Šumani, LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātes asoc. prof. Pēteri Šķiņķi, Emīlu Rodi no „Rode & Weiland”, Dr. geogr. Zandu Penēzi no LU Ģeogrāfijas un Zemes zinātņu fakultātes, doktorantūras studentu Guido Sechi no Bari Tehniskās Universitātes Itālijā, vēsturniekiem Dr. hist. Gati Krūmiņu, Dr. hist. Inetu Lipši un Dr. art. Ievu Vītolu un citiem. Sīkāk skat. projekta mājas lapu: www.savskaktins.lv; Sadaļas: „Tematiskās diskusijas” un „Starpdisciplinārs rakstu krājums”.

¹³ Projekta „*Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes* - Latvijas lauku iedzīvotāju attīstības stratēģijas un kultūrvides pārmaiņas” seminārs, 24.10.2011.

gaitā, uzmanīgi klausoties, pārformulē un papildina savus sākotnējos jautājumus, lai precīzāk izprastu sarunas partnera stāstīto.

„Skats no apakšas” nozīmē, ka pētnieks cenšas uztvert un aprakstīt nevis savu iepriekš noformulēto, „objektīvo” redzējumu un izteiksmes veidu, bet gan saklausa to informāciju, ko tīri subjektīvi sniedz intervētās personas. Tas nozīmē, ka pētnieks savus sarunu gaitā gūtos ieskatus atspoguļo ar daudzu ilustratīvu citātu palīdzību. Citātu atlase un analītiskais sakārtojums atsevišķos rakstos savukārt atspoguļo pētījumā gūtos rezultātus.

Pielietojot šo metodi pētījumā par pilsonisko sabiedrību lauku vidē, tiek iegūta informācija par daudz plašāku pilsonisko aktivitāšu klāstu, nekā ierasts jautāt standartizētās aptaujās. Būtisks standartizēto aptauju trūkums ir tas, ka tajās ir jāizmanto identisks jautājumu formulējums katrā anketā vai intervijā, piemēram, jautājot, vai respondents ir kādas organizācijas biedrs. Mana pētījuma gaitā izrādījās, ka daudzas lauku vidē sastopamās sabiedriskās grupas ir neformālas, un līdz ar to dalībnieki tās neuzskata par „organizācijām” vai biedrībām. Neformālo kopu darbība balstās galvenokārt uz pierastas un ikdienišķas iedzīvotāju saskarsmes, nevis uz „organizēšanu”.¹⁴

Veicot personīgas dziļās intervijas ar lauku iedzīvotājiem, pieredze rāda, ka uz jautājumu, vai viņu ciemā vai pagastā ir kādas biedrības vai aktīvas pilsoniskas organizācijas, pirmā atbilde visbiežāk ir: „Nekā jau īsti nav... Neko nevaru pastāstīt”. Jautājot tālāk, bet ar citiem vārdiem, piemēram: „Vai tad jaunieši vai pensionāri nesanāk kopā kaut ko kopīgi darīt?”, ilgākas sarunas gaitā izrādās, ka tomēr darbojas ne tikai tradicionālie kori un deju kopas, bet arī daudzas citas grupas un grupiņas, bieži neformālā veidā. Tātad lauku vidē pilsoniskā sabiedrība pastāv, bet to ir grūti ieraudzīt.¹⁵ Šis secinājums sasaucas ar vienā no projekta sākuma diskusijā izteikto norādi, ka lauku pētniekiem jādomā par to, kas ir „neredzama” aktivitāte – nekas it kā laukos nenotiek, bet īstenībā ir liela aktivitāte. Tāpēc jājautā ļoti vienkārši. Pat jēdziens „sadarbība” var būt par sarežģītu, lai tās reālos veidus atklātu.¹⁶

Te daži piemēri no intervijām, kā arī no lauku pašvaldību avīzēm un mājas lapām:

„Rasma Kārklīņa: *It nekā nav? Kāds koris vai tautas deju grupa?*

Atbilde: *Ir kā pulciņi kultūras namā, bet kā nevalstiskās organizācijas nav.*

Mums ir jauktais koris, deju kolektīvi gan skolā visās klašu grupās, gan

---

¹⁴ Par uzmanīgu dažādu biedrību tipoloģijas veidošanu skat. arī: Van der Meer, T. W. G., Grotenhuis, M. & Scheepers, P. L. H. (2009), ‘Three Types of Voluntary Associations in Comparative Perspective: The Importance of Studying Associational Involvement through a Typology of Associations in 21 European Countries,’ *Journal of Civil Society*, Vol. 5, No. 3, pp. 227-241.

¹⁵ Kārklīņa, R. (2012), ‘Vai laukos ir pilsoniskā sabiedrība,’ grām.: Bela, B. (sast.). *Identitātes. Kapienas. Diskursi* (Rīga, LU Akadēmiskais Apgāds).

¹⁶ Projekta „Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes - Latvijas lauku iedzīvotāju attīstības stratēģijas un kultūrvides pārmaiņas” seminārs, 18.01.2010.

*vidējās paaudzes kolektīvs un divi sieviešu vokālie ansambļi, un amatieru teātris. Tie visi ir saistīti ar kultūras namu. Jauniešu deju kolektīvi ir zem skolas, bet pārējie ir zem kultūras nama.*¹⁷

„„Rēzeknes jauno māmiņu” grupa nolēma organizēt tikšanos Raiņa parkā ar mērķi iepazīties, dalīties pieredzē, nodibināt vietējo māmiņu klubu.”¹⁸

*„Dāmas reizēm organizē vai pašas pievienojas kādiem izbraucieniem, viņas nekādus līdzekļus nevienam neprasa un nepiesaista. Visu dara pašas. Kultūras nams dod telpas, katra mēneša otrajā otrdienā pulksten četrpadsmitos viņas visas kā nagliņas ir klāt. Kultūras nams ir tepat blakus, un bieži viņas šo pasākumu apvieno ar gājienu uz bibliotēku. Tāpēc es to zinu.”*¹⁹

Varam secināt, ka etnogrāfiskā metode liek pētniekam jautājumus uzdot tā, lai respondenti var reāli atstāstīt savu pieredzi. Dziļās intervijas atklāj agrāk nepamanītas parādības, tās ļauj tvert neformālas aktivitātes un neformālas tīklošanās veidus. Jāņem vērā gan, ka sarunu partneri bieži ir izvairīgi vai pesimistiski noskaņoti. To secina arī citos pētījumos. Fokusa grupu diskusiju organizācijas laikā kādas sabiedriskās organizācijas pārstāvis ir visai skeptisks par sava novada iedzīvotāju aktivitāti, bet viņš tomēr iesaka virkni cilvēku, kas varētu diskusijā piedalīties:

*„Nu jā. Man tagad tā grūti pateikt. Īstenībā es neteikšu, ka ir ļoti liela atsaucība cilvēkiem uz tādu kopā nākšanu un runāšanu. Tad, kad ir kaut kas ļoti sasāpējis. Gribēja vēja generatoru bez maz vai pie mājas nostellēt blakus, mūsu skaisto ainavu izpostīt. Mēs bijām ļoti sašutuši. Tad cilvēki bija ļoti daudzi atnākuši un visi to savu viedokli izteica.” (Kurzeme, NVO).*²⁰

Šajā citātā iezīmējas Latvijas cilvēku paradums vairāk reaģēt uz kādu negatīvu parādību, kas vēl jo vairāk mudina pētniekus padziļināti pētīt šos jautājumus, lai tos pilnībā izprastu.

Intervijās atklājās tendence, ka respondenti ir skeptiski par „no augšas” veidotām aktivitātēm, un uz vietējo cilvēku darbošanos raugās kā uz kaut ko pašsaprotamu, ko nevajag izcelt. Piemēram, respondenti ir salīdzinoši atturīgi vai negatīvi noskaņoti pret valsts mēroga Lielo talku rīkošanu, tās raksturojot kā organizētas „no augšas” – piespiedu. Vienīgais, kas motivē vietējos iedzīvotājus iesaistīties šādā talkā, ir kopīgi pasākumi pēc talkas. Pozitīvāka attieksme tiek pausta

¹⁷ Autores intervija Jaunpiebalgas novadā, 15.06.2010.

¹⁸ Māmiņu kluba tikšanās Rēzeknē 20.04.2010, www.rezekne.lv. Pieejams: [http://www.rezekne.lv/index.php?id=348&no_cache=1&tx_ttnews\[pointer\]=3&tx_ttnews\[tt_news\]=051&tx_ttnews\[backPid\]=312&cHash=90c182de56](http://www.rezekne.lv/index.php?id=348&no_cache=1&tx_ttnews[pointer]=3&tx_ttnews[tt_news]=051&tx_ttnews[backPid]=312&cHash=90c182de56) (skatīts: 30.12.2012.).

¹⁹ Autores intervija Jaunpiebalgas novadā, 15.06.2010.

²⁰ Zepa, B. (2012), *Socioloģisks eksperiments par lauku novadu vai pagastu pārvaldes un sabiedrisko organizāciju atsaucību iedzīvotāju pakalpojumu jautājumos. Pētījuma rezultātu ziņojums* (Rīga, BISS), 11. lpp.

pret neformālām kaimiņu talkām, jo to būtība ir savstarpējā izpalīdzēšanā, kas balstīta uz savstarpēju pazīšanos un draudzību. Pozitīva attieksme vērojama pret tām talkām, kurām iniciatīva ir nākusi „no apakšas”, no vietējiem iedzīvotājiem un kuru mērķis ir palīdzēt vietējiem iedzīvotājiem, piemēram, malkas talkas, piparkūku talkas, kartupeļu talkas, baznīcas sakopšanas talkas. Galvenais mērķis tajās ir atbalsta sniegšana, apliecinājums tam, ka cilvēki nav vieni un pamesti un tie var meklēt atbalstu no apkārtējiem. Priekšnosacījums šādām talkām ir savstarpēja izpratne par mērķi.

Citāti:

„Rasma Kārkliņa: *Vai ir kādas kaimiņu talkas?*

Atbilde: *Sevišķi jau siena vai kartupeļu talkas. Siena talkas gan mazāk, jo sienu tin ruļļos. Malkas talkas. Pagalmā kaimiņienei dēlam draugi divās dienās visu malku saskaldīja.*²¹

Rasma Kārkliņa: *Talkas arī notiek?*

Atbilde: *Lielā talka. Bija brīdis, kad bija lielāka aktivitāte. Bet, ja pēc talkas taisa tusiņu un desas cep, tad nāk vairāk cilvēku.*

Rasma Kārkliņa: *Vai tur kaut ko jaunu izdomā, kaut ko sarunā?*

Atbilde: *Nē, tas nav tā.*”²²

Interesants citu pētījumu atzinums, kas saskan ar šeit iegūtajām atziņām, ir tas, ka „kopienas” sajūta un reāls kopdarbs pirmām kārtām veidojas tiešā apkaimē. Latvijas iedzīvotāju iekļaušanās sociālo kontaktu tīklos ir saistīta ar dzīves vietu – jo mazāk urbanizēta vide, jo vairāk sociālie tīkli kalpo kā pozitīvs faktors, kas palīdz iedzīvotājiem tikt galā ar nedrošību. Tas nozīmē, ka mazāk urbanizētās dzīves vietās dzīvojošie lielākā mērā ir gatavi iesaistīties aktīvā sadarbībā ar citiem cilvēkiem.²³

3. Būtisks solis veicot jebkuru pētījumu ir apzināties un paskaidrot tajā pielietoto teorētisko pieeju, jo tas nosaka visu pārējo: analītiski saturisko fokusu, uzrunāto problēmjautājumu risināšanu, konkrēto analīzi un secinājumus. Daži pētnieki domā, ka viņiem savu teorētisko pieeju nevajag raksturot, jo viņu analīze ir deskriptīva. Tomēr arī viņi, kaut neapzinīgi, vadās no kādiem teorētiskiem pieņēmumiem, piemēram, ka „realitāte” ir acīmredzama un vienkārša.

Pētniekam jācenšas savus pieņēmumus skaidri formulēt. Labs pētījuma piemērs, kurā autore apzināti kā metodes pamatu izvirza teorētisko pieeju, ir Katrīnas Švarcas grāmata par Latvijas lauku dzīves un attīstības iespējām dažādu paradigmu skatījumā.²⁴ Manu projekta rakstu teorētiskais pamatojums savukārt balstās uz divām

²¹ Autores intervija Jaunpiebalgas novadā, 15.06.2010.

²² Autores intervija Talsu novadā, 28.07.2011.

²³ Danga, I. u.c. (2007), *Apkaimes attīstības rokasgrāmata* (Valmieras novada fonds), 12. lpp. Pieejams: http://www.vnf.lv/panelis/faili/ApkaimesGramata_web2.pdf (skatīts: 30.12.2012.).

²⁴ Schwartz, K. Z. S. (2006), *Nature and National Identity after Communism: Globalizing the Ethnoscape* (Pittsburgh, University of Pittsburgh Press).

savstarpēji papildinošām teorijām – teoriju par līdzdalīgo demokrātiju un neo-institucionālismu.

Neo-institucionālisma piekritēji uzsver, ka institūcijas un procesi ietekmē iesaistīto cilvēku uzskatus un rīcību, tādēļ pārmaiņas pārvaldes struktūrās un procedūrās var radīt jaunu politisko kultūru. Norisinās mijiedarbība starp iedzīvotājiem un institūcijām - lai gan institūcijas veido mijiedarbības pamatu, arī paši iedzīvotāji caur savu iesaistes veidu ietekmē organizāciju struktūru. Manā un citu „institucionālistu” skatījumā par institūcijām var uzskatīt arī neformālas parādības, piemēram, informācijas kanālus un plūsmas vai arī neformālas tīklošanās veidus, kas balstās uz paradumiem (kapu svētki, talkas u.tml.) vai arī rodas kā reakcija uz kādu jaunu vajadzību (vietējais tirdziņš, labdarības akcija, protests).

Neo-institucionālisti uzskata, ka uzvedība kā parādība rodas institūciju kontekstā, un saistībā ar tām arī ir izprotama: izejas punkts ir tēze, ka politisko uzvedību un kolektīvo lēmumu pieņemšanu ietekmē esošo struktūru un procedūru veidi. Neo-institucionālisma piekritēji uzsver, ka institūcijas ietekmē rīcību, tātad pārmaiņas to struktūrās un procedūrās, var radīt jaunu motivāciju un rīcības veidus. Politiskos un citus lēmumus nevar skatīt kā indivīdu makro-vēlmju apkopojumu, bet gan kā izziņu un organizatorisko procedūru rezultātu, kas veicina lēmumu pieņemšanu.²⁵

Mani pētījumi balstās uz šādu redzējumu un tāpēc pievēršas dažādām sabiedrisko procesu pārmaiņām lauku vidē, piemēram, organizatoriskām izmaiņām sabiedrisko apspriežu norisē. Sekojot jaunā institucionālisma argumentācijai, savos rakstos uzsveru, ka būtiskas ir tādas publiskās debates, kur dalībnieki atklāti sarunājas un panāk zināmu vienošanos. Intereses un viedokļi tiek transformēti diskusiju gaitā, un dalībnieki reizē vairāk identificējas ar iecerēto darbību, piemēram, vietējiem attīstības plāniem.²⁶

Sekojot institucionāliem teorētiskiem pieņēmumiem, politologi attiecībā uz līdzdalīgo demokrātiju ir izvirzījuši tēzes par to, ka valsts pārvaldes lēmumi ir kvalitatīvāki, ja tos publiski apspriež, jo sevišķi sapulcēs ar vietējo iedzīvotāju, biedrību un valsts pārvaldes institūciju aktīvu iesaisti un mijiedarbību. „Kvalitatīvāki” lēmumi tiek pieņemti tādēļ, ka diskusijās izveidojas optimālais risinājums, jo vietējie ļaudis vislabāk izprot un var pateikt, kas attiecīgai videi ir piemērots risinājums un kas nav. Vienlaicīgi saturīga komunikācija apspriedēs veido visu dalībnieku izpratni par rīcībplāna un tanī ietvertu projektu būtību. Ja redzējumi un intereses atšķiras, ir iespējams kompromiss.

---

²⁵ Immergut, E. M. (1998), 'The Theoretical Core of the New Institutionalism,' *Politics & Society*, Vol. 26, No. 1, p. 14.

²⁶ Kārkliņa, R. (2012), 'Lauku kopienu, pašvaldību un valsts iestāžu sadarbība attīstības plānošanā,' grām.: Cimdiņa, A., Raubiško, I. (sast.). *Dzīve – Attīstība – Labbūtība Latvijas laukos. Starpdisciplinārs rakstu krājums* (Rīga, Apgāds Zinātne), 67–87. lpp.

Lai nodrošinātu sabiedrības, vietējās kopienas līdzdalību sabiedriskajās apspriedēs, ir nepieciešams piestrādāt pie apspriežu organizēšanas. Daži priekšnoteikumi ir pašsaprotami, piemēram, visiem diskusiju dalībniekiem savā komunikācijā jālieto vienkāršu un saprotamu valodu gan rakstiskajos materiālos, gan apspriešanu laikā. Pieredze rāda, ka apspriedes izdodas tikai tad, ja ir ievēroti šādi apspriežu organizēšanas principi:

- ✓ Iedzīvotāju sapulces ir strukturētas pārdomātā veidā, un tās organizē vietējā pilsoniskā biedrība;
- ✓ Rīkotāji mērķtiecīgi rosina pēc iespējas daudz iedzīvotāju iesaisti, tos uzrunājot ar uzticamu cilvēku starpniecību;
- ✓ Sapulces organizē diskusiju veidā, tās vada labi sagatavoti moderatori, lietojot kārtības rulli, tādejādi novēršot to, ka dalībnieki noklīst no temata un tikai izgāž savu „sāpi”.²⁷

Šīs teorētiskās atziņas veido pamatu analīzei par Latvijas lauku vidē aktīvo, pilsonisko sabiedrību un tās līdzdalību dažādos sabiedriskos, politiskos un ekonomiskos procesos. Dažāda veida biedrošanās stiprina sociālās sadarbības prasmes. Tautas parunu valodā izsakoties: „darbs dara darītāju”. Tā ir atbilde uz daudzu iedzīvotāju nevarības apliecinājumu: „Ko tad es, es neko nezinu, nemāku, neko nevaru ietekmēt.” Sadarbojoties ar kaimiņiem, ļaudis iemācās risināt vietējās problēmas. Kā piemēru var citēt fokusa grupas diskusiju fragmentu, kas norisinājās Latvijas reģionos šā gada rudenī:

“Ir tādi, kas nāk un arī saka, ka vajadzētu varbūt to un šito darīt. Vispār cilvēki atsaucīgi, ja viņus kāds organizē. Var teikt, ka tik maz, nemaz nav, piemēram, tas piemērs mums ar lielo talku. Izsludina konkursu par iekšpagalmu sakārtošanu, tad divi māju iedzīvotāji tos iekšpagalmus tur arī sakārtoja. Taisni man bija lielākais izbrīns tieši par vīriešu kārtas pārstāvjiem, kas, man liekas, uz tādām lietām nemaz neparakstās, ka viņi nāca piecas sestdienas, svētdienas pēc kārtas un visi tur raka un darīja, un taisni viņi tur bija tie lielākie darītāji. Tā jau nav, ka neaktīvi.” (Kurzeme, pašvaldības pārstāve).²⁸

Vienlaicīgi analīzē ir jāņem vērā arī noteiktas atšķirības līdzdalības veidos. Atšķirīgiem institucionālas līdzdalības, sadarbības un mijiedarbības veidiem ir dažādi rezultāti.²⁹

---

²⁷ Kārklīņa, R. (2012), *Pilsoniskās iniciatīvas, valsts un sabiedrības mijiedarbe lauku kopienās: Ieteikumi lauku pašvaldībām, valsts institūcijām, politikas veidotājiem* (Rīga & Daugavpils), 29-30. lpp.

²⁸ Kļave, E. (2012), *Fokusa grupu rīkošana ar lauku novadu vai pagastu pārvaldes un pilsonisko grupu pārstāvjiem. Pētījuma rezultātu ziņojums* (Rīga, Latvijas Universitāte), 10. lpp.

²⁹ Kopsavilkums no 2011. gada 20. oktobra ESF projekta „Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes – Latvijas lauku iedzīvotāju attīstības stratēģijas un kultūrvides pārmaiņas” zinātniskās konferences 2. sekcijas „Cilvēki un teritorijas” diskusijas.

Katram pētījumam ir svarīgi noteikt, kas ir un kas nav pētījuma analīzes objekts: mans analītiskais fokuss ir **lauku kopienas**, nevis tur dzīvojošais atsevišķais cilvēks. Līdzdalību var analizēt gan no individuālā cilvēka, gan no kopienu viedokļa. Mana uzmanība ir vērsta uz kopienām, uz dažādām formālām un neformālām biedrībām un citām kopdarbības grupām.

Vienkāršs, bet būtisks solis katra pētījuma veidošanā ir pielietoto jēdzienu definēšana. Manis daudz lietoto jēdzienu „**pilsoniskā sabiedrība**” var definēt dažādi,³⁰ es lietoju koncentrētu pamata definīciju, kas nosaka, ka to iemieso vairāku indivīdu veidotas brīvprātīgas sadarbības kopienas. Šī definīcija uzsver, ka pilsoniskās kopdarbības kodolā ir cilvēku grupa, kāds kopums, kas kopīgi veic kādu darbību. Literatūrā sastopamas daudzas citas definīcijas, piemēram, Ivara Ījaba formulējums, ka „pilsonisko sabiedrību raksturo cilvēku brīva pašorganizācija, indivīda tiesību aizstāvība, aktīva pilsoniskā līdzdalība un demokrātiska viedokļu apmaiņa publiskajā telpā”.³¹ Šī definīcija pamatoti uzsver cilvēku brīvo pašorganizāciju, bet pārējā definīcijas daļa ir krietni plašāka, nekā šeit uzsvērtā. I. Ījaba definīcija var noderēt individuāla līmeņa līdzdalības pētījumos, bet tā ir mazāk piemērota kopienu sadarbības tīklu analīzei, kas ir mans mērķis.

Savukārt ietekmīgā politologa Marka Hauvarda (*Marc Howard*) izpratnē pilsonisko sabiedrību veido tikai formālas grupas: „Pilsonisko sabiedrību raksturo organizācijas, grupas un asociācijas, kuras ir formāli izveidotas, tiesiski aizsargātas, autonomas un kurām ikviens pilsonis var brīvprātīgi pievienoties”.³² Var piekrist, ka pilsoniskās sabiedrības pastāvēšanai, ir nepieciešama institucionalizācija, bet to nevajadzētu izprast tikai formālā ziņā. Kā norāda jau minētie neo-institucionālisma pārstāvji, svarīgi ir apzināt arī neformālus veidojumus. Savā analīzē balstos uz izpratni, ka pilsoniskā sabiedrība ir gan formāli, gan neformāli organizēta sabiedrība, kas ir apvienojusies visvisādu veidu biedrībās vai klubos savu un sabiedrības kopīgo interešu kopšanai vai pārstāvēšanai. Iedzīvotāji savstarpēji veido horizontālas sadarbības saites.³³

Pilsoniskās sabiedrības izpratni arī veido paši iedzīvotāji. Piemēram, Talsu novada pilsoniskās sabiedrības attīstības programmā ir uzsvērts, ka ikviena cilvēka dzīves kvalitāti nosaka ne tikai valsts pārvaldes struktūru pieņemtie lēmumi, normas

---

³⁰ Labi literatūras apskati veikti: Howard, M. M. (2003), *The Weakness of Civil Society in Post Communist Europe* (Cambridge, Cambridge University Press); Linden, T. (2008), ‘Explaining Civil Society Core Activism in Post-Soviet Latvia,’ unpublished PhD dissertation (Stocholm, Stocholm University).

³¹ Ījabs, I. (2008), ‘Pilsoniskā sabiedrība Latvijā: nākotnes perspektīvas,’ grām.: Ozoliņa, Ž. & Ulničāne-Ozoliņa, I. (zin. red.). *Latvija 2020: Nākotnes izaicinājumi sabiedrībai un valstij* (Rīga, LU Akadēmiskais apgāds), 141. lpp.

³² Howard, M. M. (2003), *The Weakness of Civil Society in Post Communist Europe* (Cambridge, Cambridge University Press), pp. 34-39.

³³ Kārklīņa, R. (2012), ‘Vai laukos ir pilsoniskā sabiedrība,’ grām.: Bela, B. (sast.). *Identitātes. Kopienas. Diskursi* (Rīga, LU Akadēmiskais Apgāds); arī Kārklīņa, R. (2012), ‘Informal and Formal Civil Society: Latvia's Countryside’. Iesniegts publicēšanai *Journal of Baltic Studies* speciālizdevumam.

un noteikumi, bet svarīga ir paša cilvēka iniciatīva darbībai ārpus savas ģimenes un draugu loka, kas vērsta uz sabiedrības labumu un norāda uz cilvēka vērtību sistēmu. Aktīva līdzdalība sabiedrības dzīvē un plašu sociālo saišu veidošana vairo ne tikai katra cilvēka sociālo kapitālu, bet arī sekmē sabiedrības sociālo, politisko un arī ekonomisko attīstību. Šāda līdzdalība ir pamats tam, lai cilvēkos veidotos piederības sajūta un identitāte ar savu tuvāko kopienu, pašvaldību un valsti, kā arī nostiprinātos motivācija būt par šīs valsts pilsoņiem.³⁴

Kopdarbs un sadarbība gan savam, gan kopienas labumam ir būtiski jebkuras pilsoniskas sabiedrības definīcijas atslēgvārdi. Definīcijā ietvertais jēdziens „darbs” vai „darbība” norāda uz to, ka iedzīvotāju aktivitātēm ir taustāmi rezultāti. Ar to, ka ļaudis paši organizē un iesaistās pilsoniskās grupās, viņi panāk dažāda veida tīri saimnieciskus labumus, piemēram, atbalstu vietējiem tirdziņiem vai labdarībai. Vienlaicīgi šīs kopienas veicina dalībnieku sabiedriskas rīcībspējas potenciālu un sociālās sadarbības prasmes.

Mana pētījuma gaitā, analizējot dažādus sabiedrības sadarbības veidus lauku vidē, atklājās, ka tur darbojas daudz vairāk sabiedriskas organizācijas, nekā pieņemts uzskatīt. Blakus formālām un neformālām biedrībām ir arī uz tradīcijām balstīta paradumu mijiedarbība, piemēram, talkas, neformāli tirdziņi, labdarības akcijas u.c., kas būtiski ietekmē vietējo cilvēku labklājību. Tāpat pastāv pilsoniskā pašorganizēšanās, reaģējot uz jaunām politiskām vai ekonomiskām situācijām, piemēram, akcijas pret „cūku baroniem” vai ĢMO izaicinājumiem. Paralēli tam arvien biežāk pašvaldības un valsts institūcijas „no augšas” ir izveidojušas sadarbības tīklus, piemēram, vietējās rīcības grupas un partnerības, ko atbalsta *LEADER* un citas valstiskas programmas.³⁵

Jēdzieni paši par sevi arī sniedz informāciju, piemēram, „talkas” jēdziens liecina par labu sadarbības eksistenci. Iespējams, ka agrākos laikos ir bijusi lielāka sadarbība, nekā mēs iedomājamies vai kā tā ir mūsdienās. „Nākt talkā” var visādos veidos, un tas ir praktizēts visādos laikos. Valodnieks Kārlis Mīlenbahs apraksta, kā viņš kopā ar J. Endzelīnu aicina ļaudis visā Latvijā iesūtīt vārdus - „nākt vārdnīcas talkā... tāpat kā agrāk Barons lūdza sakrāt tautas dziesmas...”³⁶ Turpat arī atrodama laba „talkas” definīcija: „Latviešiem vēl atliekas citi nopietni darbi, kas vienam cilvēkam nav labi iespējami, bet tikai savienotiem spēkiem godam padarāmi.”³⁷

---

³⁴ Talsu novada dome. *Talsu novada pilsoniskās sabiedrības attīstības vietējā programma 2011 – 2015*, 6. lpp. Npublicēts dokuments.

³⁵ Kārklīņa, R. (2012), ‘Vai laukos ir pilsoniskā sabiedrība,’ grām.: Bela, B. (sast.). *Identitātes. Kopienas. Diskursi* (Rīga, LU Akadēmiskais Apgāds); arī Kārklīņa, R. (2012), ‘Informal and Formal Civil Society: Latvia’s Countryside’. Iesniegts publicēšanai *Journal of Baltic Studies* speciālizdevumam.

³⁶ Mīlenbahs, K. (1900), ‘Lūgums latviešu vārdnīcas lietā,’ *Baltijas Vēstnesis*, Nr. 133, 1900, 2. lpp.; Pāpublicēts: Mīlenbahs, K. *Darbu izlase: 2. sējums*. Druviete, I. (sast.) (2009) (Rīga, LU Latviešu valodas institūts), 326-328. lpp.

³⁷ Turpat, 326. lpp.

Projekta „Savs kaktiņš...” dalībnieki savos semināros daudz diskutēja par dažādu projektam būtisku jēdzienu izpratni. Pētnieki vienojās „attīstības” jēdzienu sasaistīt ar terminu „labbūtība” (*well-being*). Saskaņā ar pētnieces Ievas Raubiško argumentāciju, patlaban pasaulē nav vienotas izpratnes par to, kā lūkoties uz „attīstību”, kā to definēt, tādēļ tas ir arī projekta izaicinājums to definēt, jo jau projekta nosaukumā ir minēts šis jēdziens. „Labbūtības” jēdziens aizstāj ekonomiski determinēto „labklājības” jēdzienu, padarot tā uztveri holistiskāku un iekļaujot arī subjektīvas kategorijas.³⁸

Semināros daudz diskutēja par jēdzienu „vieta”. Diskusijas raksturojoši citāti: „Rasma Kārklīņa: Tātad mēs varam secināt, ka „vieta” nav tikai mazs zemes pleķītis, kur lauku cilvēks dzīvo, bet gan visa transakcijas telpa. To vajadzētu piefiksēt. Piemēram, man transakcijas telpa ir pašvaldības, formālais aspekts.

Ieva Raubiško: Ļoti liela birokrātija pastāv saistībā ar dokumentu kārtošanu, un jebkurš dokuments ir jābrauc kārtot uz novada centru. Tātad novada centrs ir arī birokrātiskās aprites centrs.

Agnese Cimdiņa: Arī pēc manas pieredzes novada centrs kā transakcijas telpa nav salīdzināms ar novada teritoriju, jo novada teritorijas ietvaros ļoti bieži daudz ko nevar nokārtot, un ir jābrauc uz Rīgu. Piemēram, no Kolkas neiet neviens sabiedriskais transports uz Ventspili. Tāpēc nevar runāt par zemniekiem kā par kaut kādām izolētām vienībām savos novados, jo viņu transakcijas telpa ir daudz plašāka.

Rasma Kārklīņa: Tas ir saturisks secinājums, ko var tālāk attīstīt. Transakcija – tas ir novada centrs kā birokrātijas centrs, un ļoti būtiski ir arī ceļi, transports, saziņas līdzekļi...

Klāvs Sedlenieks: Domāju, ka drīzāk jāpētī, ko paši cilvēki uzskata par savu dzīves telpu, pie kādas vietas viņi pieder.

Agnese Cimdiņa: Es parasti analizēju cilvēkus, novērojot un mēģinot izprast viņu transakciju telpas mērogu.

Rasma Kārklīņa: Es domāju, ka tas ir viens no starpdisciplinārajiem tematiem.

Klāvs Sedlenieks: Varētu izmantot Fukujamas idejas par lokiem, kurus uzskata par savējiem un kurus par svešiem, atkarībā no transakcijas veida.

Agnese Cimdiņa: Bieži vien, uzdodot jautājumu par socializāciju, cilvēki atbild, ka viņi ne ar vienu īpaši nekontaktējas, bet esot ar viņiem kopā, ir redzams, ka viņi nepārtraukti socializējas.

Rasma Kārklīņa: Manuprāt, tas ir ļoti svarīgs secinājums.

Ieva Raubiško: Arī mani interesē tas, kā cilvēki paši uztver, kur viņi ir, kam viņi ir piederīgi un kas ir viņu vieta.³⁹

Tātad „lauku vide” ir daudz kas vairāk kā zināmās robežās iezīmēta ģeogrāfiska telpa. Ja to apzinās, mainās arī uztvere par to, kā lauku cilvēki var veidot

---

³⁸ Projekta „Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes - Latvijas lauku iedzīvotāju attīstības stratēģijas un kultūrvides pārmaiņas” seminārs, 01.02.2010, arī Raubiško, I. (2011), ‘Kas ir „labbūtība”, un kāpēc „labbūtība”? Ieskats labas dzīves izpratnē Latvijas laukos,’ *Akadēmiskā Dzīve*, 2011/2012, 25-34. lpp.

³⁹ Projekta „Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes - Latvijas lauku iedzīvotāju attīstības stratēģijas un kultūrvides pārmaiņas” seminārs, 14.06.2010.

un jau veido savas personīgās un savas kopienas attīstības stratēģijas. Vienkāršs piemērs tam ir Jaunpiebalgas pašvaldības pasākumi, kas piesaista ļaudis, kuri vai nu agrāk dzīvojuši novadā vai ar to saistās no jauna. Pašvaldības „attīstības projekti” aicina senos un jaunus novadniekus gan uz īpašiem svētkiem, gan ilgstošu atpūtu, gan uz līdzdalību saimnieciskos kopdarbos.⁴⁰

4. Metode: parādību kategorizēšana un grafiska iezīmēšana

Politikas zinātnes pētījumi balstās uz skaidri norādītām, teorētiskām pieejām un jēdzienu definīcijām. Papildu metodiskais rīks ir kategorizācija - pētnieks, līdzīgi kā biologs vai valodnieks, apskatītās parādības klasificē loģiskās kategorijās, lai veicinātu skaidrāku sistēmisko sastāvdaļu uzskatāmību. Veidojot kategorijas, bieži nākas tās aprakstīt vienkāršos jēdzienos vai arī tās iezīmēt grafiskā veidā. Vienā no savām projekta pētījuma daļām to esmu darījusi attiecībā uz sabiedrisko līdzdalību politisku lēmumu pieņemšanā.

Mūsdienu pasaulē ir vērojama augoša skepse par to, cik jēgpilna ir tradicionālā reprezentatīvā demokrātija.⁴¹ Arvien biežāk izskan tādi saukļi kā „demokratizēt demokrātiju”, un aicinājums meklēt un atbalstīt jaunus veidus, kā veicināt pilsoņu interesi un iesaistīšanos valsts pārvaldes procesā. Lai sniegtu lielāku ietekmi iniciatīvām, kas nāk no pilsoņu vidus, ir radies jēdziens par „iesaistes” jeb „līdzdalīgo” demokrātiju.⁴² Tās būtība ir veicināt individu, dažādu grupējumu un sabiedrisko organizāciju iesaistīšanos valsts pārvaldes procesā caur konsultatīvajām padomēm, sabiedriskām apspriedēm, atvērtajām komisiju un valdības sēdēm, ombuda institūtu un daudzu citu līdzīgu veidojumu ietekmi.

Saistot savu pētījumu par līdzdalību lauku pašvaldību lēmumu pieņemšanā ar šo plašāko demokrātijas diskursu, esmu izveidojusi astoņu atsevišķu līdzdalības paveidu kategorijas.⁴³ Pirmās četras no šīm kategorijām sasaucas ar tām, ko kā „Labās prakses kodeksu pilsoniskās līdzdalības nodrošināšanai lēmumu pieņemšanas procesā” (*Code of Good Practice for Civil Participation in the Decision-Making Process*)⁴⁴ pieņēma Eiropas Padomes rīkota starptautiska NVO konference 2009. gada oktobrī. Šeit ir identificēti četri līdzdalības līmeņi lēmumu pieņemšanas procesā, kas ir pielietojami jebkurā izpildvaras vai likumdevējvaras pārvaldes līmenī:

⁴⁰ Autores intervijas 2010. gadā.

⁴¹ Norris P. (ed.) (1999), *Critical Citizens: Global Support for Democratic Government* (Oxford University Press).

⁴² Angliski visbiežāk lieto jēdzienus „participatory” vai „deliberative” *democracy*. Krek, J., Losito, B., Ridley, R. & Hoskins, B. (2012) ‘Good Practices Report: Participatory Citizenship in the European Union,’ pieejams: http://ec.europa.eu/citizenship/pdf/report_3_good_practice.pdf, (skatīts: 20.06.2012.).

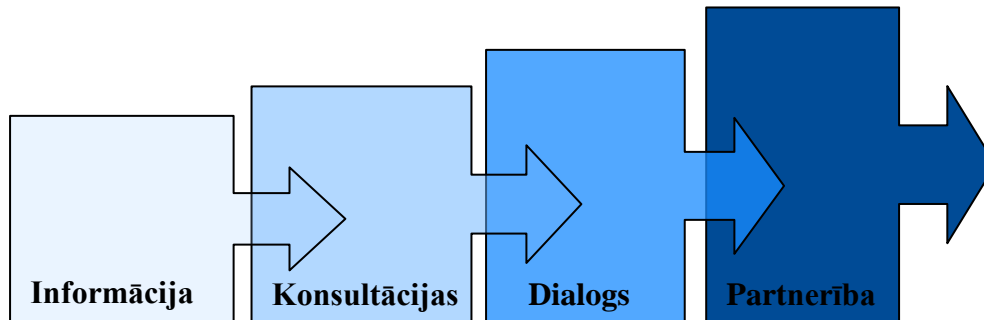
⁴³ Kārklīņa, R. (2012), ‘New Forms of Democracy in Latvia,’ *Baltic Journal of European Studies*, Vol. 2, No. 2, (12), pp. 46-65.

⁴⁴ Izstrādē piedalījās arī Latvijas Pilsoniskā alianse. INGOs (2009), *Code of Good Practice for Civil Participation in the Decision-Making Process*, Strasbourg: Conference of INGOs of the Council of Europe. Pieejams: http://www.coe.int/t/ngo/Source/Code_English_final.pdf (skatīts: 05.10.2012).

informācija, konsultācijas, dialogs un partnerība (skat. 1. attēls. Līdzdalības līmeņi). Katram līmenim ir piešķirta vērtība lēmumu pieņemšanas procesā. Zemākais līdzdalības līmenis ir „Informācija”, bet augstākais – „Partnerība”.⁴⁵

1. attēls. Līdzdalības līmeņi

Avots: INGOs (2009), *Code of Good Practice for Civil Participation in the Decision-Making Process*, Strasbourg: Conference of INGOs of the Council of Europe. Pieejams: http://www.coe.int/t/ngo/Source/Code_English_final.pdf (skatīts: 05.10.2012).

Šajā kategoriju virknē **informācija** ir identificēta kā zems līdzdalības līmenis, ko raksturo informācijas plūsma no sabiedrības uz valsts pārvaldes iestādi, parasti bez atbildes reakcijas. Tomēr tā ir līdzdalība, jo valsts pārvaldei ir jānodrošina aktuālās informācijas piekļuve visām iesaistītajām pusēm.

Konsultācijas reprezentē vidēju līdzdalības līmeni, ko raksturo valsts pārvaldes iniciatīva, kur dažādām sabiedriskām organizācijām tiek dota iespēja sniegt viedokļus, ekspertīzes, rekomendācijas. Informācijas plūsma ir divvirzienu, bet raksturīgi, ka valsts pārvalde izvēlas tēmas, par kurām diskutēt ar iesaistītajām pusēm. Valsts pārvaldes loma ir aicināt piedalīties diskusijā visas iesaistītās puses.

Dialogs reprezentē jau augstāku līdzdalības līmeni, jo notiek publiskas noklausīšanās pašvaldību, parlamenta vai valdības komitejās un komisijās, diskusiju temats ir plašs. Valsts pārvaldes uzdevums ir nodrošināt vietu un laiku diskusijai, bet NVO loma – ieteikt vai vadīt diskusijas, seminārus, konferences. Abām pusēm jāuzņemas atbildība par priekšlikumu apkopošanu, iekļaušanu. Izpēte rāda, ka

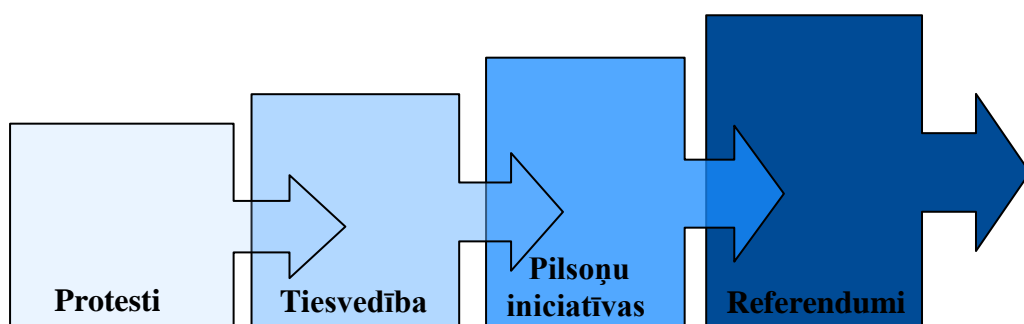
⁴⁵ INGOs (2009), *Code of Good Practice for Civil Participation in the Decision-Making Process*, Strasbourg: Conference of INGOs of the Council of Europe. Pieejams: http://www.coe.int/t/ngo/Source/Code_English_final.pdf (skatīts: 05.10.2012). Kopsavilkumu latviešu valodā skatīt: Šimanska, I., Grigorjevs, E. & Pīpiķe, R. (2009), *Pašvaldību un nevalstisko organizāciju sadarbība kopienai Rīgas reģionā* (Rīga, Rīgas reģiona NVO resursu centrs, Latvijas Pilsoniskā alianse), 14. lpp.

interesešu grupu līdzdalība pašvaldību lēmumu pieņemšanā vissekmīgāk tiek realizēta tādās jomās, kurās tiek pieņemti iedzīvotājiem jūtīgi jautājumi, piemēram, komunālie jautājumi, sociālie jautājumi, mājokļu jautājumi, izglītības un citi jautājumi.⁴⁶

Partnerība ir krietni augsts līdzdalības līmenis, tai raksturīga dalīta atbildība un pienākumi starp valsts pārvaldi un organizētajām sabiedrības grupām visos lēmumu pieņemšanas posmos. Partnerība ir tādas aktivitātes kā valsts pārvaldes uzdevumu deleģēšana NVO, līdzdalības forumi, kopīgu lēmumu pieņemšanas institūciju veidošana. Abas puses uzņemas atbildību un pienākumus politikas sekmīgai īstenošanai (sīkāk skat. nākamo nodaļu).

Minētajām četrām līdzdalības kategorijām var pievienot vēl četras (2. attēlā): protesti, tiesvedība, pilsoņu iniciatīvas, referendumi.

2. attēls. Papildus līdzdalības līmeņi

Avots: Autores papildinājums 1. attēlam.

Protesti ir viens no spēcīgākajiem līdzdalības veidiem, kas spēj mainīt izpildvaras pieņemtos gala lēmumus. Protesti visbiežāk tiek organizēti, ja pilsoniskās sabiedrības grupas redz, ka viņu intereses un viedokļi tiek ignorēti. Tā rezultātā indivīdi aktīvi pašorganizējas ar mērķi pēc iespējas plaši aizstāvēt savus argumentus un panākt lēmumu maiņu.

Līdzīga, taču analītiski citādāka, līdzdalības forma ir **tiesvedība**. Tās ierosinātāji ir kāda biedrība vai neformālas, ieinteresētas cilvēku grupas, kuras tiesas ceļā vēlas pārsūdzēt, viņuprāt, prettiesiskus valsts pārvaldes lēmumus. Latvijā šis līdzdalības veids pēdējos gados ir kļuvis daudz populārāks, taču, lai procesa

⁴⁶ Šaka, A. (2009), 'Interesešu grupu un pašvaldību sadarbības tendences: Daugavpils, Jelgavas, Valmieras un Ventspils pašvaldību analīze,' *Alternatīva*, Rīga: Latvijas Universitātes Sociālo Zinātņu fakultātes Politikas zinātnes nodaļa, 9. lpp. Pieejams: http://szf.lu.lv/files/petnieciba/Alternativa/1_numurs_2009/Saka_final.pdf (skatīts: 30.12.2012.).

iznākums būtu sekmīgs, prasītājam ir jābūt labi sagatavotam un nodrošinātam ar spēcīgiem, tiesību normās balstītiem argumentiem. Ka piemēru var minēt tiesvedību par teritoriālo plānošanas noteikumu ignorēšanu.⁴⁷

Pilsoņu iniciatīvas ir likumā institucionalizēti kolektīvie iesniegumi likumdevējvarai, kas pavisam nesen ir radusies kā jauna, demokrātiska līdzdalības forma Latvijā un Eiropas Savienībā. Šis līdzdalības veids tuvākajos gados kļūs arvien nozīmīgāks. Latvijas gadījumā Saeima pilsoņu iniciatīvu iedzīvināšanai nepieciešamos normatīvos aktus nacionālā un ES līmenī izstrādāja un pieņēma periodā no 2011.-2012. gadam.⁴⁸ Ļoti iespējams, ka pavisam drīz šādas normas pārņems arī vietējās pašvaldības.

Referendumi ir pats ietekmīgākais pilsoņu līdzdalības veids lēmumu pieņemšanā, jo tie pēc būtības ir pilsoniskās sabiedrības tieša dalība likumu izstrādē un pieņemšanā. Latvijā ir viena no iespēju ziņā plašākajām tautas nobalsošanas sistēmām pasaulē. Referendumu var ierosināt septiņos dažādos veidos, un pilsoņiem ir tiesības balsot par noteiktu likumprojekta grozījumu, Satversmes labojumu vai Saeimas atlaišanu.⁴⁹ Latvijā pēdējos gados valsts mēroga referendumu iniciācija ir kļuvusi par samērā plašu parādību un strīdīgu politiskā procesa sastāvdaļu.

5. Agrāko pētījumu izvērtējums, būtisku secinājumu un empīriskā materiāla ietilpināšana savā darbā

Viens no zinātnes principiem ir, ka tā virzās uz jauniem atklājumiem, atsperoties uz jau agrāk veiktiem pētījumiem. Sekojot šim principam, pētījuma gaitā esmu apzinājusi daudzus agrāk veiktus pētījumus par pilsoniskām aktivitātēm Latvijā un to mijiedarbību ar pašvaldību un valsts iestādēm.

Daudzas mazākas aptaujas, pētījumi un analīzes par pilsonisko sabiedrību lauku kopienās ir veiktas kopš 2000. gada īstenotā „partnerību” projekta. Projekta rezultātā izveidotās institūcijas ir sekmējušas vietējo iedzīvotāju dzīves un sabiedrisko pakalpojumu uzlabošanu lauku vidē. Partnerības un *LEADER* programma ir paredzēta skaidri noteiktu, vietēja līmeņa problēmu risināšanai.⁵⁰

⁴⁷ Grišāne, A. (2011), ‘Dunikas vēju sāga,’ *Politika.lv*, 03.03.2011., pieejams: http://www.politika.lv/temas/tiesiska_valsts_un_korupcija/18959/ (skatīts: 15.04.2012.).

⁴⁸ Latvijas Republikas Saeima. *Saeimas kārtības rullis* (spēkā no 01.09.1994.), likums ar grozījumiem, kas izdarīti līdz 19.01.2012.; Council Regulation 211/2011/Of the European Parliament and of the Council of 16 February 2011 on the Citizens` Initiative, *Official Journal of the European Union*, L 65, 11.03.2011, pp. 1-22.

⁴⁹ Auers, D. (2012), ‘An Electoral tactic? Citizens’ Initiatives in Post-Soviet Latvia,’ in Setala, M. & Schiller, T. (eds.) *Citizens’ Initiatives in Europe: Procedure and Consequences of Agenda-Setting by Citizens* (London, Palgrave Macmillan), pp. 53-68.; Auers, D., Krupavicius, D. A. & Ruus, J. (2009), ‘Referendums and Initiatives in the Baltic States,’ in Hug, S. & Lutz, K. G. (eds.) *Financing Referendum Campaigns* (London, Palgrave Macmillan), pp. 81-106.

⁵⁰ Ozola, Z. (2010), *Sociālā partnerība Latvijas reģionos: piemēri, analīze, attīstība* (Rīga, Latvijas Darba devēju konfederācija), 23., 45. lpp.

Kaut gan lauku partnerības arī iesaistās lēmumu pieņemšanas procesā, viņu galvenais mērķis ir attīstības darbu veikšana, ne tikai apspriešana. Vietējo pilsonisko biedrību sadarbība ar pašvaldībām un uzņēmējiem ir konkrēts piemērs trešajā sadaļā minētai „iesaistes demokrātijai”. Partnerību devumu jau ir aprakstījuši daudz pētnieku,⁵¹ bet ar „skatu no apakšas”, ko arī var nosaukt par „skatu no vietas,” te vēl daži piemēri:

„... ļoti svarīgais LEADER atbalsta devums ir iespēja uzlabot dzīvi laukos, veidot sociālo pakalpojumu centrus ar iespēju cilvēkiem nomazgāties dušā, izmazgāt veļu, izžāvēt. Projektu atbalsts vēl paredz aktivitātes arī dabas un kultūras mantojuma saglabāšanā, mājražošanas attīstībā un daudzos citos ikdienas dzīves apstākļu uzlabošanas projektos. Iespēju ir ļoti daudz, un gan īstenoto, gan vēl izskatīšanā esošo un jau no jauna iesniegto projektu skaits sniedzas simtos.”⁵²

Tajā pašā rakstā citēta biedrības „Liepājas rajona partnerība” koordinatore Inita Ate: „Mūsu gadījumā pozitīvākais ir tas, ka vienā no rīcības programmām ir atbalsts jauniešu iniciatīvām. Tas nozīmē, ka jaunieši paši var izlemt un veidot interešu centrus, iegūt aprīkojumu brīvā laika pavadīšanai, īstenot dažādus projektus, un tad nav jādodomā par došanos projām no dzimtās vietas.”⁵³ Tāpat ir minēts, ka kopumā laikā no 2009. līdz 2011. gadam „Krāslavas rajona partnerībā” LEADER ietvaros Aglonas (Šķeltovas, Grāveru un Kastuļinas pagastos), Dagdas un Krāslavas novados, īstenoti projekti par kopējo summu vairāk nekā pusmiljons latu: tapuši moderni un droši rotaļu laukumi, uzlabota kultūras pasākumu kvalitāte un vides pieejamība cilvēkiem ar īpašām vajadzībām, izveidoti jauni sociālie pakalpojumi, radītas iespējas kvalitatīvi pavadīt brīvo laiku un tālākizglīties, un daudz kas cits.⁵⁴

Kad pašvaldības pārstāvjiem jautā par kopīgi ar sabiedriskajām organizācijām realizētiem projektiem, tās min aktīvākās organizācijas noteiktos lauku apvidos.

„Šobrīd ir ļoti aktuāli projekti caur Lauku atbalsta dienestu „LEADER” projekti, ar tiem mēs šobrīd vairāk strādājam.” (Latgale, pašvaldība).⁵⁵

Par partnerībām un rīcību grupām ir veikti vairāki labi pētījumi. Zandas Ozolas pētījums, kas veikts Darba devēju konfederācijas uzdevumā, skaidro, ka par

⁵¹ Paula, L. & Zobena, A. (2007), ‘Partnerība – inovatīvs diskurss Latvijas lauku attīstībā,’ *Latvijas Universitātes Raksti: Socioloģija*, 714, 72-85. lpp.; Tisenkopfs, T. & Šūmane, S. (2004), ‘Komunikācijas procesi Latvijas lauku kopienu attīstībā: partnerību piemērs,’ *Latvijas Universitātes Raksti: Politika un Socioloģija*, 663, 183-207. lpp.; Tisenkopfs, T. & Sumane, S. (2004), ‘Rural Community Initiatives in the Latvian Countryside,’ in Alanen, I. (ed.) (2004) *Mapping Rural Problematics in the Baltic* (Aldershot, Ashgate Publishing), pp. 219–247.

⁵² Misiņa, I. (2012) ‘LEADER atbalsts uzpurina ikdienu,’ *Latvijas Avīze*, 06.08.2012.

⁵³ Turpat, Misiņa, I. (2012).

⁵⁴ Turpat, Misiņa, I. (2012).

⁵⁵ Zepa, B. (2012), *Socioloģisks eksperiments par lauku novadu vai pagastu pārvaldes un sabiedrisko organizāciju atsaucību iedzīvotāju pakalpojumu jautājumos. Pētījuma rezultātu ziņojums* (Rīga, BISS), 12-13. lpp.

partnerības būtību nav izstrādāta viena, vienota definīcija: „Partnerības tiek realizētas dažādos līmeņos, apjomos, formās un jomās. To specifika ir atkarīga no konkrētā gadījuma un konteksta.”⁵⁶

Starp daudzām lauku partnerību priekšrocībām cits autors min iespēju īstenot vietējās attīstības projektus, kas vērsti uz dzīves kvalitātes uzlabojumiem konkrētā lauku teritorijā, kā arī iespēju veidot vai uzlabot lauku iedzīvotājam nepieciešamos pakalpojumus tuvāk viņa dzīves vietai.⁵⁷

Vēl citā ziņojumā secināts, ka, apkopojot vienā sadarbības sistēmā valsts un privātā, un pilsoniskās sabiedrības sektora partnerus, partnerības pievieno informāciju lēmumu pieņemšanas procesiem, palielina valsts politiku īstenošanas atbilstību un koordinē to darbības ar citiem dalībniekiem. Partnerības veicina modernas sabiedriskās pārvaldes metodes, kas balstās uz līgumslēdzēju attiecībām un pilnvaro vietējās, ieinteresētās personas īstenot ilgtspējīgus risinājumus.⁵⁸

Partnerību paspārnē vietējos attīstības projektus visvairāk īsteno vietējās biedrības, līdz ar to var secināt, ka šīs programmas arī veicina pilsoniskās sabiedrības attīstību. Apkopotā informācija liecina, ka biedrības ir īstenojušas 76% vietējo attīstības projektu, atstājot pašvaldības otrā vietā ar 19% projektu (skat. 3.attēlu).⁵⁹

(3. attēls, skat. nāk. lpp.)

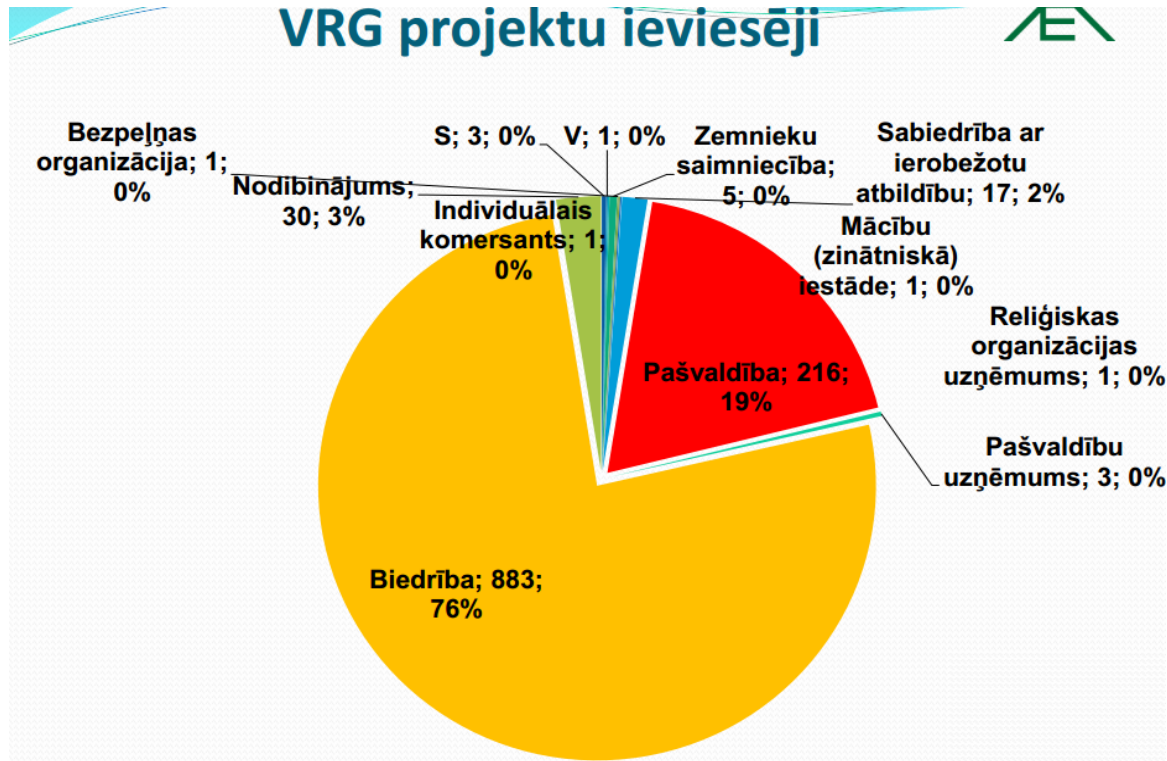
⁵⁶ Ozola, Z. (2010), *Sociālā partnerība Latvijas reģionos: piemēri, analīze, attīstība* (Rīga, Latvijas Darba devēju konfederācija), 6. lpp.

⁵⁷ Danga, I. u.c. (2007), *Apkaimes attīstības rokasgrāmata* (Valmieras novada fonds), 44. lpp. Pieejams: http://www.vnf.lv/panelis/faili/ApkaimesGramata_web2.pdf (skatīts: 30.12.2012.).

⁵⁸ Ozola, Z. (2010), *Sociālā partnerība Latvijas reģionos: piemēri, analīze, attīstība* (Rīga, Latvijas Darba devēju konfederācija), 23., 45. lpp.

⁵⁹ Benga, E. (2011), *Lauku attīstības programma 2007-2013 un Vietējās rīcības grupas* (Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts), 4. slaidis. Pieejams: http://lvaei.lv/upload/LVAEI%20%20_LAP_2007-13_VRG%20_5_12_2011..pdf (skatīts: 01.04.2012.).

3. attēls. Vietējo rīcības grupu projektu ieviesēji

Avots: Benga, E. (2011), *Lauku attīstības programma 2007-2013 un Vietējās rīcības grupas* (Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts), 4. slaidis. Pieejams: http://lvaei.lv/upload/LVAEI%20%20_LAP_2007-13_VRG%20%20_5_12_2011..pdf (skatīts: 01.04.2012.).

Partnerību attīstība arī parāda mērķtiecīgas organizēšanas nozīmi, ko teorētiskā līmenī uzsvē šī raksta trešajā sadaļā aplūkotā „institucionālā pieeja”.

Partnerību attīstība sākās ar „Baltijas lauku partnerības programmu”, kas darbojās no 2000. līdz 2003. gadam. Veidojot partnerības Daugavpils, Rēzeknes un Balvu rajonos, darbu uzsāka konsultanti, kuri meklēja aktīvus brīvprātīgos cilvēkus lauku teritorijās un apmācīja, kā aktivizēt lauku iedzīvotājus, apzināt viņu vajadzības, organizēt vietējās iniciatīvas (kopienu) grupas un ar laiku reģistrēt tās kā NVO. Kopienas koordinatori brīvprātīgi strādāja ar apkaimē dzīvojošiem cilvēkiem, lai celtu viņu pašapziņu, iedrošinātu piedalīties lēmumu pieņemšanā un kopīgi rastu tam atbilstošas iespējas un metodes. Viņi veicināja vietējo iniciatīvas grupu veidošanu (sākumā – neregistrētas grupas), sniedza nepieciešamo atbalstu grupām vietējo

problēmu, vajadzību un iespējamo risinājumu noteikšanā, lai grupas pašas pieņemtu lēmumu rīkoties. Kopienu koordinatori parasti uzsāk darbu ar nelielu skaitu vietējo cilvēku, kuri reti vai pat nekad nav saskārušies ar iespēju piedalīties lēmumu pieņemšanas procesā un vēl neredz savu lomu kolektīvā rīcībā. Aktīvas un motivētas vietējās grupas nākamā attīstības pakāpe ir nevalstiskas organizācijas (partnerības) dibināšana. Partnerības izstrādāja un īstenoja vietējās attīstības stratēģijas. Partnerību valdes izvērtēja un apstiprināja vietējo lauku kopienu sagatavotos projektus realizēšanai atbilstoši Eiropas Savienības programmu kritērijiem.⁶⁰

6. Lauku pašvaldību sabiedrisko pakalpojumu kvalitāte un iestāžu atsauce: agrāk veiktu socioloģisko aptauju pētījumu izvērtējums

Kā jau minēts, zinātne balstās uz jau agrāk veiktiem atzinumiem un līdz ar to pētniekiem ir svarīgi apzināt savā pētniecības jomā jau esošos zinātniskos darbus. Latvijā pēdējos gados ir veiktas krietni daudz dažādu aptauju, kā arī vairāki uz aptaujām balstīti pētījumi par to, kā iedzīvotāji saņem valdības garantētos pakalpojumus. Šeit veikts īss apskats par daļu no secinājumiem, īpašu uzmanību pievēršot tam, ko sociālie zinātnieki sauc par „iedzīvotāju saskarsmi ar publisko birokrātiju” (angliski *bureaucratic encounters*).⁶¹

Latvijas iedzīvotāju aptauju publikācijas reti iekļauj sadalījumu pēc urbanizācijas pakāpes, kas ļautu izprast tieši lauku iedzīvotāju attieksmes un pieredzi. Izņēmums ir nesens Latvijas Universitātes projekta paspārnē veikts pētījums, kurā daļēji atsoguļota lauku iedzīvotāju pieredze. Pētījumā izmantota 2011. gadā veikta Latvijas iedzīvotāju aptauja, un tajā analizēta 344 aptaujāto lauku iedzīvotāju izlases apakškopa. Lai iegūtu empīrisku priekšstatu par ar darbu, mācībām un pakalpojumu patēriņu saistītajiem ikdienas mobilitātes telpas modeļiem, tika mērīta izmantoto „pakalpojumu groza” daudzveidība un pakalpojumu ģeogrāfiskā „izkliede” attiecībā pret dzīvesvietu.⁶²

Dzīvesvietā un tās tuvumā visbiežāk izmantotie pakalpojumi ir iepirkšanās un medicīnas pakalpojumi. No aptaujātajiem lauku iedzīvotājiem 85% ir iepirkušies dzīvesvietā un 36% – arī kādā citā pilsētā vai pagastā savā novadā. Ārstu, medicīnas

---

⁶⁰ Danga, I. u.c. (2007), *Apkaimes attīstības rokasgrāmata* (Valmieras novada fonds), 38. lpp. Pieejams: http://www.vnf.lv/panelis/faili/ApkaimesGramata_web2.pdf (skatīts: 30.12.2012.).

⁶¹ Klasisks darbs šajā jomā ir: Katz, D., Gutek, B. A., Kahn, R. L. & Barton, E. (1975), *Bureaucratic Encounters: A Pilot Study in the Evaluation of Government Services* (Ann Arbor, University of Michigan).

⁶² Lāce, I. & Zobena, A. (2012), ‘Pakalpojumu nozīme Latvijas lauku iedzīvotāju ikdienas dzīves telpā un mobilitātē. Grām.: Cimdiņa, A. & Raubiško, I. (sast.). *Dzīve – Attīstība – Labbūtība Latvijas laukos. Starpdisciplinārs rakstu krājums* (Rīga, Apgāds Zinātne), 182-183. lpp.

pakalpojumus_dzīvesvietā izmantojuši 56% aptaujāto (28% – arī citur novada teritorijā).⁶³

Latvijas lauku iedzīvotājiem kopumā nav raksturīga augsta ikdienas mobilitāte. Aptaujas rezultāti liecina, ka 65% laukos dzīvojošo respondentu strādā dzīvesvietā un 22% novada ietvaros, tātad salīdzinoši nelielā attālumā no dzīvesvietas. Ikdienas pakalpojumus (veselības aprūpe, izglītības ieguve, iepirkšanās iespējas, banku pakalpojumi u.tml.) lauku iedzīvotāji arī vēlētos saņemt sasniedzamā attālumā no dzīvesvietas. Pakalpojumu pieejamības un sasniedzamības nodrošināšanā izšķiroša nozīme ir sabiedriskā transporta un satiksmes infrastruktūras (ceļi, dzelzceļi) attīstībai un sakaru (īpaši, interneta) pieejamībai.⁶⁴

Citā aptaujā Latgales reģionā 300 iedzīvotājiem tika lūgts norādīt, kādā veidā viņi parasti uzzina par savā pašvaldībā notiekošo, kādā veidā vislabprātāk iegūtu šādu informāciju, kā arī atzīmēt, vai informācija par dažādiem ar pašvaldības darbu saistītiem jautājumiem ir pietiekama. Par savā pašvaldībā notiekošo vairāk nekā puse aptaujāto Latgales iedzīvotāju parasti uzzina no draugiem, radiem, paziņām (57%) vai no vietējiem novada vai pilsētas laikrakstiem, radio, televīzijas (53%). Gandrīz puse atzīmēja, ka viņiem informācijas pietiek par tādām jomām kā: komunālo pakalpojumu organizēšana (42%), civilstāvokļu aktu reģistrācija (41%), kur un pie kā vērsties pašvaldībā, lai atrisinātu dažādus jautājumus (41%), izziņu, atļauju saņemšanas kārtība (41%), pašvaldības darbība un aktualitātes kopumā (34%). Vēl 21%-40% respondentu par minētajām jomām atzīmēja, ka informācija nav pietiekama, taču ir zināms, kur to varētu atrast.⁶⁵

Aptaujātajiem Latgales reģiona iedzīvotājiem lūdza norādīt, vidēji cik bieži un kādu iemeslu dēļ viņi vērsas savā pašvaldībā, kādā veidā to ir darījuši un kādā veidā vēlētos vērsties pašvaldībā, kā arī raksturot pašvaldības interneta mājas lapas un Latvijas valsts portāla apmeklēšanu.⁶⁶ Rezultāti liecina, ka Latgales iedzīvotāji visbiežāk (57%) priekšroku devuši personiskam pašvaldības apmeklējumam.⁶⁷

Analizējot respondentu atbildes, ir redzams, ka daudziem personīgi, neformāli, sarunās iegūta informācija ir „īsta” un iedzīvotāji vislabprātāk dodas uz pašvaldību personīgi. Tomēr jājautā, vai tas, ka 57% respondentu personīgi apmeklē savu novada pašvaldības iestādi, arī neliecina par to, ka lauku reģionā iedzīvotājs varbūt pat gribēdams nevar saņemt informāciju no iestādes attālināti, ar interneta vai telefona starpniecību?

---

⁶³ Lāce, I. & Zobena, A. (2012), ‘Pakalpojumu nozīme Latvijas lauku iedzīvotāju ikdienas dzīves telpā un mobilitātē. Grām.: Cimdiņa, A. & Raubiško, I. (sast.). *Dzīve – Attīstība – Labbūtība Latvijas laukos. Starpdisciplinārs rakstu krājums* (Rīga, Apgāds Zinātne), 186. lpp.

⁶⁴ Turpat, 179., 200. lpp.

⁶⁵ SKDS (2011), *Attieksme pret pašvaldību un Vienas pieturas aģentūrām. Latgales plānošanas reģiona iedzīvotāju aptauja: 2010. gada novembris – 2011. gada janvāris*, 9. lpp. Pieejams: http://www.lsif.lv/nodevumi/nodevumi/3211/Aptauja_Latgale_iedzivotaji.pdf (skatīts: 20.08.2012.).

⁶⁶ Turpat, 14. lpp.

⁶⁷ Turpat, 14. lpp.

Lai izzinātu pašvaldību darba kvalitāti, pētījuma dalībniekiem arī lūdza novērtēt saskarsmi ar savu pašvaldību, tās darbiniekiem pēdējo trīs gadu laikā.⁶⁸ Vairāk nekā 2/3 aptaujāto Latgales reģiona iedzīvotāju atbildēja, ka pašvaldības darbs kopumā viņus apmierina (atbildes „pilnībā apmierina” un „drīzāk apmierina” - 67%). Arī ar citiem uzskaitītajiem faktoriem lielākā daļa respondentu bijuši kopumā apmierināti: pakalpojumu pieejamība apmierina 63%, pašvaldības darbinieku zināšanas, kompetenci kopumā un savā jomā atzinīgi vērtē attiecīgi 61% un 63%, ar pašvaldības darbinieku attieksmi apmierināti 62% un ar termiņiem, kādos iespējams nokārtot lietas pašvaldībā – 54% iedzīvotāju. Neapmierinātība visbiežāk pausta, novērtējot termiņus, kādos iespējams nokārtot lietas pašvaldībā: atbildes „drīzāk neapmierina” un „pilnībā neapmierina” atzīmēja kopā 25%. Katrs piektais Latgales iedzīvotājs pauda neapmierinātību ar pašvaldības darbinieku attieksmi (20%) un ar pakalpojumu pieejamību vispār (20%).⁶⁹

Augstais apmierinātības procents ar pašvaldības darbu kopumā un darbinieku darbu varētu liecināt, ka attālāku reģionu pašvaldības labi izprot vietējo iedzīvotāju sarežģīto stāvokli gan saziņai ar pašvaldību, gan piekļuvei pašvaldības pakalpojumiem. Tamdēļ darbs, apkalpojot vietējo iedzīvotāju vajadzības, rit veiklāk, nekā tas ir valsts lielajās pilsētās. Augstais iestāžu vērtējums ir pārsteidzošs, ja ņem vērā, ka visbiežāk respondenti norādījuši, ka pēdējā gada laikā ir vērsušies Valsts ieņēmumu dienestā – to atzīmēja 40% aptaujāto Latgales reģiona iedzīvotāju. To, ka pēdējā gada laikā būtu vērsušies Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrā un Nodarbinātības valsts aģentūrā, minēja attiecīgi 29% un 30% pētījuma dalībnieku. Mazāk nekā 1/10 iedzīvotāju norādīja, ka pēdējā gada laikā ir vērsušies Valsts zemes dienestā (8%) vai Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē (6%).⁷⁰

Par sabiedriskajiem pakalpojumiem veiktas vēl citas aptaujas, kur parasti arī ir meklēti risinājumi, kā lietas uzlabot. Viens piemērs ir Kuldīgas novada sociālo pakalpojumu kvalitātes izvērtējums.⁷¹ Tur novērtēšanā piedalījās divdesmit seši Kuldīgas novada sociālo pakalpojumu sniedzēji, tai skaitā, reliģiskās organizācijas, biedrības un nodibinājumi, kas sniedz sociālos pakalpojumus vai aktīvi darbojas kā resurss darbā ar sociālās atstumtības riskam pakļautajām iedzīvotāju grupām. Pārskatā ir veikta šo divdesmit sešu sociālo pakalpojumu sniedzēju analīze. Tas sastāv no aizpildīto sociālo pakalpojumu sniedzēju kvalitātes novērtēšanas veidlapu apkopojuma, sociālo pakalpojumu sniedzēju analīzes, sociālo pakalpojumu saņēmēju aptaujas analīzes, visa apkopojuma rezultātā izdarītajiem secinājumiem par sociālo

---

⁶⁸ SKDS (2011), *Attieksme pret pašvaldību un Vienas pieturas aģentūrām. Latgales plānošanas reģiona iedzīvotāju aptauja: 2010. gada novembris – 2011. gada janvāris*, 21. lpp. Pieejams: http://www.lsif.lv/nodevumi/nodevumi/3211/Aptauja_Latgale_iedzivotaji.pdf (skatīts: 20.08.2012.).

⁶⁹ Turpat, 21. lpp.

⁷⁰ Turpat, 27. lpp.

⁷¹ Kuldīgas novada pašvaldība (2011), *Kuldīgas novada sociālo pakalpojumu kvalitātes izvērtējums*, pieejams: http://www.lsif.lv/nodevumi/nodevumi/3167/pakalpojumu_kvalitates_parskats.pdf (skatīts: 30.12.2012.).

pakalpojumu kvalitāti Kuldīgas novadā un ieteikumiem pakalpojumu kvalitātes uzlabošanai Kuldīgas novadā.⁷²

Ar Vides aizsardzības un reģionālas attīstības ministrijas gādību ir veikti pilotprogrammas pakalpojumu groza novērtēšana trijās pašvaldībās – Rīgas pilsētā, Jēkabpils pilsētā un Kandavas novadā.⁷³ Cits svarīgs pētījums vēl ir pusceļā. Tas ilgst laika posmā no 2010.-2014. gadam.

„Iedzīvotāju aptaujas – administratīvo procedūru novērtējums: veselības, sociālie un iekšējās drošības pakalpojumi, 2010. gada ziņojums”⁷⁴ ir pētījums, kas ilgst četrus gadus, sākot no 2010. gada novembra līdz 2014. gada janvārim. Tā kā pētījums vēl nav beidzies un gala rezultāti gaidāmi tikai 2014. gadā, šobrīd nav iespējams veikt dziļāku datu izmantošanu.

7. Fokusa grupu diskusijas: Latvijas lauku iedzīvotāju un vietējās pašpārvaldes sadarbība

Eiropas Sociālā fonda projekta „*Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes* – Latvijas lauku iedzīvotāju attīstības stratēģijas un kultūrvides pārmaiņas” ietvaros norisinājās četras fokusa grupu diskusijas ar lauku novadu vai pagasta pārvaldes un pilsonisko grupu pārstāvjiem. Diskusijas notika Latgalē, Vidzemē, Kurzemē un Zemgalē. Fokusa grupu diskusiju mērķis bija iegūt plaša spektra informāciju, par lauku novadu pašvaldību vai pagastu pārvaldes un pilsonisko grupu pārstāvju konkrēto pieredzi savstarpēji kontaktējoties.⁷⁵

Fokusa grupas metode

„Fokusa grupa” ir viena no sociālo zinātņu kvalitatīvās pieejas metodēm, kas palīdz pētniekam iegūt noteiktu informāciju diskusijā jeb apaļā galda sarunā ar kādas noteiktas grupas – mērķa grupas – pārstāvjiem. Kopš 20. gadsimta astoņdesmito gadu vidus šī metode ir ieguvusi popularitāti sava daudzveidīgā pielietojuma dēļ. Līdzīgi kā individuālās, dziļās intervijas arī fokusa grupu diskusijas var pielietot elastīgi - vienā gadījumā diskusijas dalībniekiem var ļaut brīvi izteikties par noteiktu tematu,

---

⁷² Kuldīgas novada pašvaldība (2011), *Kuldīgas novada sociālo pakalpojumu kvalitātes izvērtējums*, pieejams: http://www.lsif.lv/nodevumi/nodevumi/3167/pakalpojumu_kvalitates_parskats.pdf (skatīts: 30.12.2012.).

⁷³ Valsts Kanceleja (2011), *Pilotpakalpojumu izvērtēšanas rezultāti un rekomendācijas šo pakalpojumu pārbūvei*, pieejams: http://www.lsif.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=7544&fails=388 (skatīts: 30.12.2012.).

⁷⁴ Pētījumu veic nodibinājums “Baltic Institute of Social Sciences”, piesaistot apakšuzņēmēju SIA „Socioloģisko pētījumu institūts”. Skat.: http://www.lsif.lv/nodevumi/nodevumi/3126/Iedz_aptauja_2010.pdf

⁷⁵ Kļave, E. (2012), *Fokusa grupu rīkošana ar lauku novadu vai pagastu pārvaldes un pilsonisko grupu pārstāvjiem. Pētījuma rezultātu ziņojums* (Rīga, Latvijas Universitāte), 3. lpp.

bet var izmantot arī strukturētāku pieeju, kurā intervētājs aktīvi veido sarunu un uzdod konkrētus jautājumus.⁷⁶

Dalībnieku diskusija ir instruments, ar kura palīdzību iegūt pētniecisko informāciju. Svarīgi, ka fokusa grupas dalībniekiem nav jānonāk līdz saskaņotam lēmumam vai jāvienojas par kopīgu viedokli. Viņu uzdevums ir diskutēt par izvirzīto jautājumu, bet pētnieka uzdevums – vadīt sarunu un fiksēt iegūto informāciju audio vai video formātā.⁷⁷

Pielietojot kvalitatīvās metodes, pētnieks nereti saskaras ar problēmu par izvēli starp fokusa grupu diskusiju vai individuālajām intervijām. Svarīgi atzīmēt, ka starp šīm abām metodēm pastāv kā atšķirības, tā arī būtiskas līdzības. Abas šīs metodes sniedz iespēju pētniekam lielā mērā noteikt kā saruna virzīsies. Gan fokusa grupu, gan dziļo interviju gadījumā pētnieks var izvēlēties, kā virzīt sarunu, un vajadzības gadījumā mainīt sarunas gaitu jau pašas intervijas vai diskusijas laikā (kas nav iespējams strukturēto kvantitatīvo interviju gadījumā).⁷⁸

Pētniekam bieži vien nav jāizvēlas viena no šīm kvalitatīvajām metodēm, tās ļoti labi strādā kombinācijā. Akadēmiskajā literatūrā atzīts un praksē bieži pielietots paņēmieni ir, kad vienu no šīm metodēm izmanto kā pirmo soli turpmākā pētījuma veikšanai. Piemēram, fokusa grupas diskusijas parāda viedokļu daudzveidību un palīdz identificēt, ar kuriem respondentiem būtu nepieciešams veikt arī dziļās intervijas detalizētākas informācijas ieguvei. Raugoties no otras puses, individuālās intervijas palīdz atlasīt dalībniekus fokusa grupu diskusijām. Individuālo interviju informāciju var izmantot kā kontrolpārbaudi pār fokusa grupās iegūto rezultātu secinājumiem, konfrontējot iegūto informāciju.⁷⁹

Dažkārt fokusa grupas un dziļās intervijas izmanto kā instrumentu, lai noteiktu pētījuma uzdevumus vai lai veiktu priekšizpēti liela apjoma kvantitatīvās aptaujas jautājumiem. Fokusa grupu moderatoram ir jāpiemīt tādām pašām prasmēm kā individuālo interviju veicējam. Tam ir jāuzmana, lai visi grupas dalībnieki ir iesaistīti diskusijā un lai kāds nesāk dominēt pār pārējiem. Moderatoram ir arī jāseko līdzi tam, lai fokusa grupas dalībnieku vēlme pēc harmonijas lēmumu pieņemšanas procesā, neaizmiglo reālo alternatīvu izvērtēšanu (angliski šis fenomens saucas “groupthink”).⁸⁰

Fokusa grupu dalībnieku rekrutācija ir viens no nozīmīgākajiem šīs metodes aspektiem. Sākot atlasī, jāņem vērā, kā pētnieka, tā arī dalībnieku intereses. Ļoti bieži pētnieki izdara būtisku kļūdu, ka dalībnieku atlasē vadās tikai pēc savām

---

⁷⁶ Morgan, D. L. (2008), ‘Focus Groups’, in Given, L. M. (ed.) *The Sage Encyclopedia of Qualitative Research Methods: Volumes 1&2* (London, Sage Publications), p. 352.

⁷⁷ Turpat, p. 352.

⁷⁸ Turpat, p. 352.

⁷⁹ Turpat, p. 353.

⁸⁰ Fontana, A. (2007), ‘interviewing, structured, unstructures, and postmodern’, in Ritzer, G. (ed.) *The Blackwell Encyclopedia of Sociology* (Malden, MA: Blackwell Publishing), p. 2408.

vajadzībām, neņemot vērā diskusijas dalībnieku perspektīvu. Pašā pamatā diskusijas dalībniekiem ir jājūtas ērti sarunājoties vienam ar otru. Ideālā gadījumā dzīvai sarunai nepieciešams noteikts skaits aktīvu dalībnieku (ideālais fokusa grupu diskusijas dalībnieku skaits ir deviņi), kuri iedrošina pārējos fokusa grupas biedrus, tajā pašā laikā, nedominējot pār tiem.⁸¹

Kopumā fokusa grupas raksturo neliels respondentu skaits, visbiežāk no astoņiem līdz desmit dalībniekiem. Diskusiju dalībniekus saista noteiktas, kopīgas pazīmes, piemēram, pašvaldības darbinieks vai darbība sabiedriskajā organizācijā. Diskusiju laikā fokusa grupu dalībniekiem uzdod atvērtos jautājumus, kas ļauj daudz precīzāk atklāt cilvēku viedokli un sajūtas par apspriežamo jautājumu. Tas ir pretēji apjomīgām aptaujām ar izlases kopu ap 1000 respondentu, kurus izvēlas pēc nejaušības principa un kuriem vaicā standartizētus jautājumus.⁸² Konkrētā pētījuma fokusa grupu dalībnieku skaits atšķīrās atkarībā no reģiona – no sešiem līdz deviņiem.

Secinājumi: Projekta fokusa grupu pētnieki diskusiju vadlīnijās noteica, ka grupu sarunām jābūt balstītām uz pēc iespējas atklātu un brīvu formu. Diskusiju rezultātā pētnieki vēlējās iegūt pēc iespējas plašāku personīgo respondentu pieredzi un dalībniekiem nebija jāpanāk konsenss par apspriežamajiem jautājumiem.⁸³ Diskusiju pamattēma bija veselības un vides jautājumi.

Jau dalībnieku rekrutācijas gaitā atklājās **pirmais no pētījuma secinājumiem** – Latvijas lauku novados un pagastos ir raksturīgi, ka pašvaldības darbinieki vienlaikus aktīvi iesaistās nevalstiskajās organizācijās un dibina tās. Liela daļa diskusiju dalībnieki pārstāvēja gan pašvaldību, gan nevalstisko sektoru.⁸⁴

Interesanti, ka ne tikai pašreizējie, bet arī bijušie pašvaldību deputāti aktīvi piedalās sabiedriskajā darbībā, motivējot to ar savu sociālo atbildību, kā arī pieredzi un zināšanām, kas viņiem uzkrājušās darbojoties pašvaldībās. Kādā no novadiem bijušie pašvaldību deputāti izveidojuši neformālas iedzīvotāju padomes, kas darbojas kā starpnieks starp iedzīvotājiem un pagastu, novada pašvaldībām, sniedz padomus gan iedzīvotājiem, gan pagastu un novada vadībai. To var uzskatīt par ļoti interesantu un novatorisku pašorganizēšanās piemēru Latvijas lauku novadā.⁸⁵

Otrais svarīgākais secinājums ir saistīts ar pašvaldības resursu pieejamību. Gan pašvaldību, gan biedrību pārstāvji atzīst, ka abu pušu sadarbības ieinteresētību un

---

⁸¹ Morgan, D. L. (2008), 'Focus Groups', in Given, L. M. (ed.) *The Sage Encyclopedia of Qualitative Research Methods: Volumes 1&2* (London, Sage Publications), p. 353.

⁸² Focus Groups.
http://www.csupomona.edu/~jlkorey/POWERMUTT/Topics/data_collection.html#focus (Kalifornijas Universitātes mājas lapa; skatīts: 25.11.2012.)

⁸³ Kļāve, E. (2012), *Fokusa grupu rīkošana ar lauku novadu vai pagastu pārvaldes un pilsonisko grupu pārstāvjiem. Pētījuma rezultātu ziņojums* (Rīga, Latvijas Universitāte), 33. lpp.

⁸⁴ Turpat, 5. lpp.

⁸⁵ Turpat, 5. lpp.

nepieciešamību nosaka dažādie resursi, kas ir pašvaldību rīcībā: finansiāls atbalsts, telpas, informācijas pieejamība un tehnoloģijas, projektu rakstīšanas prasmes, komunikācijas prasmes, zināšanas, pieredze, stratēģisks skatījums uz savas pašvaldības vajadzībām un iespējām. Gan pašvaldību, gan biedrību pārstāvji uzsver, ka pirms dažiem gadiem iedibinātā kārtība finansiāli sistemātiski atbalstīt biedrības, veicinājusi pašvaldību sadarbību ar sabiedrisko sektoru, praktiski tā izpaužas kā projektu konkursu organizēšana un naudas izlietojuma pārraudzīšana projektos.⁸⁶

Negatīva sadarbības pieredze ir saistīta ar savstarpēju neuzticēšanos un laba kontakta trūkumu tieši valsts, nevis vietējā līmenī.⁸⁷ Dalībnieki norāda uz negatīvām situācijām, kas rodas konkurences uz Eiropas Savienības fondu finansējuma saņemšanu rezultātā. Veidojas situācijas, kad uz vienu projektu pretendē kā pašvaldības un sabiedriskās organizācijas, tā arī fiziskās personas. Visbiežāk pašvaldību kapacitāte ļauj izcīnīt šos līdzekļus, bet vai turpmākais ieguldījums ir veikts visas vietējās sabiedrības interesēs? Par to diskusiju dalībnieki nav vienprātīgi.⁸⁸

Kā trešo svarīgāko secinājumu vēlos izcelt atziņu par ilgtspējīgas sadarbības nepieciešamību. Biedrību pārstāvji pozitīvi novērtē novada vadības atsaucību un pieejamību. Dziļāku sapratni par sadarbību starp pašvaldībām un biedrībām, tās pilsonisko jēgu, sekmē arī no ārzemju partneriem gūtā pieredze, kas ļauj saprast sabiedriskās darbības vērtības ilgtermiņā.

Tomēr biedrību pārstāvjus uztrauc 2013. gada pašvaldību vēlēšanas, kas varētu izmainīt pagasta un novada vadības sastāvu, jo tieši pēdējo astoņu gadu laikā notikušas lielas pārvērtības sabiedriskajā sektorā, nostiprinājusies sadarbība ar vietējās varas pārstāvjiem. Interesants ir pašvaldību un sabiedrisko organizāciju sadarbības ētiskais un pilsoniskais aspekts. Parasti sadarbība īstenojas kā pašvaldību vadītāja ieinteresētība, iniciatīva, iekļaušanās, atbalsts biedrību darbam. Pašvaldības vadītāja pilsoniskā stāja, atbildība par savu novadu veido sadarbībai ar biedrībām labvēlīgu kontekstu.⁸⁹

Kopumā fokusa grupu diskusiju pētījums sniedz plašu deskriptīvo analīzi par dažādu sabiedrisko organizāciju un pašvaldības pārstāvju personīgo pieredzi un redzējumu par sadarbību. Diskusiju pamattēmas – veselības vides jautājumi – pētījuma analīzē atspoguļojās atšķirīgi, jo lauku reģionos pētniekiem bija grūtības atrast sabiedriskās organizācijas, kas darbojas veselības aizsardzības jomā. Tamdēļ šajā sadaļā analizēja arī sporta iespējas, veselīga dzīvesveida attīstīšanu un ar cilvēku ar īpašām vajadzībām saistītos jautājumus. Vides jomā organizācijas ir daudz

---

⁸⁶ Kļave, E. (2012), *Fokusa grupu rīkošana ar lauku novadu vai pagastu pārvaldes un pilsonisko grupu pārstāvjiem. Pētījuma rezultātu ziņojums* (Rīga, Latvijas Universitāte), 5. lpp.

⁸⁷ Turpat, 6. lpp.

⁸⁸ Turpat, 21. lpp.

⁸⁹ Turpat, 6. lpp.

aktīvākas, jo ir tādi darbi kā talku organizēšana, ūdens krātuvju apsaimniekošana vai tūrisma objektu ierīkošana.

Pētījumā diskusiju transkriptu izvērstā analīze ir balstīta uz respondentu atbilžu sarindošanu pa tēmām, dalībnieku atbildēs pasvītrotot kopīgās iezīmes. Piemēram, pašvaldību vadītāju ieinteresētība sadarbībā, funkciju deleģēšana biedrībām, pašvaldību finansiālais atbalsts vai atbalsts projektu īstenošanā. Savā rakstā pētījuma rezultātus sarindoju pēc reģionu izvēles – rekrutācijas gaitas apskats un dalībnieku atbilžu analīze.

Secinājumi par pētījuma fokusa grupu rekrutāciju: Pašvaldību darbinieku laika trūkums un biedrību brīvprātīgais darbs nav šķērslis dalībai fokusa grupu diskusijās. Fokusa grupu dalībnieku rekrutācijas process kopumā bija veiksmīgs. Par to galvenokārt liecina rekrutācijas priekšizpētes procesā iegūtā informācija par veiksmīgo sadarbību starp pašvaldību un sabiedriskajām organizācijām lauku reģionos. Neskatoties uz pašvaldības pārstāvju aizņemtību un sabiedrisko organizāciju pārstāvju brīvprātīgo, bezatlīdzības darbību, pētniekiem samēra veiksmīgi izdevās uzrunāt potenciālos dalībniekus un īstenot fokusa grupu diskusijas.

Pētījuma ietvaros atklājās dažādas fokusa grupu dalībnieku **rekrutācijas pakāpes:**

- ✓ Priekšizpēte,
- ✓ Telefonintervijas,
- ✓ „Sniega bumbas metode”,
- ✓ Pieteikuma apstiprināšana.

Priekšizpētes rezultātā pētnieki noskaidroja interneta mājas lapās publiski pieejamo informāciju par noteiktajā novadā vai pagastā aktīvākajām sabiedriskajām organizācijām, kuras risina veselības un/vai vides jautājumus. Kā jau norādīts iepriekš par interviju un fokusa grupu metožu apvienošanu, priekšizpētes ietvaros pētnieki veica telefonintervijas ar vietējo pašvaldību vadītājiem, lai noskaidrotu situāciju pašvaldības un sabiedrisko organizāciju sadarbības jomā. Ja kāds no respondentiem nevarēja ierasties uz diskusiju, tad viņu aicināja ieteikt citu cilvēku. Šādi veidojās „sniega bumbas” efekts attiecībā uz arvien jaunu kontaktu dibināšanu noteiktajā reģionā. Pēdējā rekrutācijas pakāpe bija pieteikumu apstiprināšana uz diskusiju.

Kopumā diskusijās piedalījās 31 dalībnieks – pašvaldību pārstāvji, nevalstisko organizāciju vadītāji un biedri, kā arī dažādu neformālo iniciatīvas grupu pārstāvji. Pētnieciskās diskusijas tika rīkotas četros Latvijas reģionos – Latgalē, Vidzemē, Kurzemē un Zemgalē. Divos gadījumos diskusijas notika novada līmenī, tas nozīmē, ka tajās aicināja piedalīties novada domes vadītājus un tādas nevalstiskās organizācijas, kas savu darbību izvērš novada līmenī; divos gadījumos – pagastu

līmenī, attiecīgi tajās piedalījās pagastu pārvalžu vadītāji un pagastu nevalstisko organizāciju pārstāvji.⁹⁰

Sākotnējā informācija par katru diskusijas norises vietu – novadu vai pagastu – tika noteikta, balstoties uz konkrētā reģiona novadu un pagastu mājas lapās pieejamo publisko informāciju par sabiedrības līdzdalību pašvaldības dzīvē. Parasti šajās mājas lapu sadaļās ir atrodama informācija par aktīvākajām nevalstiskajām organizācijām, to darbības jomām, mērķiem un īstenotajiem projektiem.⁹¹

Tā kā pētījumā ir uzsvars uz pilsoniskās sabiedrības aktivitātēm veselības un vides jomās, tad īpaša uzmanība tika pievērsta tam, vai attiecīgajā administratīvajā teritorijā darbojas organizācijas, kuru darbības joma vai mērķi iekļaujas šajās jomās. Jāsecina, ka lielākas grūtības bija tieši ar organizācijām, kas darbojas veselības jomā, lai gan statistikas dati liecina, ka Latvijā darbojas vienlīdz liels īpatsvars nevalstisko organizāciju kā vides, tā veselības jomā – katrā jomā 2% no visām nevalstiskajām organizācijām Latvijā⁹².

Šajā pētījumā par veselības jomai atbilstošām tika uzskatītas organizācijas, kuru darbība ir saistīta ar sporta aktivitātēm, veselīga dzīvesveida popularizēšanu un veicināšanu, un cilvēku ar īpašām vajadzībām atbalsta organizācijas (piemēram, invalīdu biedrības). Vides jomā Latvijas novadu un pagastu nevalstiskās organizācijas, spriežot pēc pašvaldību mājas lapās pieejamās informācijas un diskusiju rezultātiem, ir aktīvākas un daudzveidīgākas. To darbība ir saistīta gan ar apkārtējās vides sakopšanu (piemēram, talku organizēšanu), gan tuvējo ūdens krātuvju apsaimniekošanu (piemēram, ezeru apsaimniekošanu) un tūrisma objektu iekārtošanu (piemēram, dabas takas izveidi).⁹³

Otrs būtisks aspekts, kuram tika pievērsta uzmanība, bija iespējamo neformālo iedzīvotāju grupu vai vietējo iniciatīvas grupu darbības identificēšana novadā vai pagastā. Divos gadījumos tieši šādu grupu (iedzīvotāju padomes un vietējās iniciatīvas grupas) pastāvēšana un darbība kļuva par galveno konkrētā novada vai pagasta atlases kritēriju pētījuma vajadzībām. Jāsecina, ka par šādu grupu darbību ne vienmēr informācija ir publiski atrodama, jo visās diskusijās atklājās, ka novadā vai pagastā ir aktīvu iedzīvotāju grupas, kuras vieno gan pastāvīgas kopīgas intereses (piemēram, radošās darbības), gan konkrētu problēmjautājumu risināšanas vajadzības un iespējas.⁹⁴

Pētījumā norādīts, ka rekrutācijas uzsākšanai tika atlasīti divi iespējamie diskusijas dalībnieki – viens no pašvaldības darbiniekiem, otrs no nevalstisko

---

⁹⁰ Kļave, E. (2012), *Fokusa grupu rīkošana ar lauku novadu vai pagastu pārvaldes un pilsonisko grupu pārstāvjiem. Pētījuma rezultātu ziņojums* (Rīga, Latvijas Universitāte), 3. lpp.

⁹¹ Turpat, 3. lpp.

⁹² BISS (2011), *Pārskats par NVO sektoru Latvijā* (Rīga, Baltic Institute of Social Sciences).

⁹³ Kļave, E. (2012), *Fokusa grupu rīkošana ar lauku novadu vai pagastu pārvaldes un pilsonisko grupu pārstāvjiem. Pētījuma rezultātu ziņojums* (Rīga, Latvijas Universitāte), 3–4. lpp.

⁹⁴ Turpat, 4. lpp.

organizāciju vidus. Tālāk katram respondentam, ar kuru tika nodibināts kontakts, tika lūgts ieteikt citus iespējamus diskusijas dalībniekus. Šāda pieeja ir līdzīga sniega bumbas izlases veidošanas metodei. Interesanti, ka vairāki respondenti ieteica uzrunāt vienus un tos pašus cilvēkus. Abas mērķa grupas – pašvaldības darbinieki un nevalstisko organizāciju pārstāvji – kopumā bija atsaucīgi un izrādīja gatavību iesaistīties pētījumā, izņemot dažus gadījumus. Visas diskusijas norisinājās pašvaldību telpās – divos gadījumos novada domē un divos gadījumos – pagasta pārvaldē.⁹⁵

Gadījumos, kad fokusa grupas potenciālie dalībnieki vienlaikus pārstāv abas atlasē grupas („pašvaldības darbinieki” vai „sabiedriskās organizācijas pārstāvis”), pētniekam nozīmīgi bija veikt priekšizpēti darbus, izmantojot telefonintervijas un strukturējot jautājumus, lai atlasītu vajadzīgās grupas pārstāvjus.

Gan novada, gan pagasta līmeņa pašvaldību vadītāji kopumā bija ieinteresēti piedalīties pētījumā un bija gatavi sadarboties ar pētniekiem, neraugoties uz savu aizņemtību un laika trūkumu. Pašvaldību līmenī to vadītāji deleģēja diskusiju rīkošanu pašvaldības sabiedrisko attiecību speciālistiem, attīstības nodaļā strādājošajiem speciālistiem, kas tiešā veidā sadarbojas ar novada vai pagasta nevalstiskajām organizācijām. Šiem pašvaldības darbiniekiem ir augstāka kompetence pašvaldības un NVO sadarbības jomā.⁹⁶

Kaut arī pašvaldību darbinieki izrādīja atsaucību uz papildu kontaktinformācijas sniegšanu, teju visos gadījumos pētniekiem tika norādītas pašvaldību mājas lapas kā informācijas gūšanas avots. Savukārt nevalstisko organizāciju pārstāvji sniedza kontaktus, balstoties uz personīgi pieejamo informāciju.⁹⁷

Rekrutācijas laikā pašvaldību pārstāvjiem bija raksturīgi uzdot papildu jautājumus par pētījuma mērķiem, īstenotajiem un pētījuma rezultātu pieejamību un izmantošanu pēc tā noslēguma. Vairāki pašvaldību darbinieki vēlējās iepazīties ar pētījuma rezultātiem, lai apzinātu pašvaldības un nevalstisko organizāciju savstarpējās sadarbības mehānismu labās prakses piemērus. Atsevišķos gadījumos pašvaldību sabiedrisko attiecību speciālisti vēlējās ievietot informāciju par diskusiju norisi pašvaldības mājas lapā.⁹⁸

Pašvaldību pārstāvju laika trūkums un atteikumi ir viens no pētnieku nozīmīgākajiem šķēršļiem. Rekrutācijas procesā pētniekam telefoninterviju laikā nepieciešams pārliecināt, ka ieguvumi no fokusa grupu diskusijām būs visām ieinteresētajām pusēm – problēmu padziļināta izpratne un pozitīva publicitāte

---

⁹⁵ Kļave, E. (2012), *Fokusa grupu rīkošana ar lauku novadu vai pagastu pārvaldes un pilsonisko grupu pārstāvjiem. Pētījuma rezultātu ziņojums* (Rīga, Latvijas Universitāte), 4. lpp.

⁹⁶ Turpat, 4. lpp.

⁹⁷ Turpat, 4. lpp.

⁹⁸ Turpat, 4. lpp.

pašvaldībām, jaunu kontaktu un projektu ideju akumulēšana sabiedriskajām organizācijām un pētnieciskās informācijas bāze intervētājam.

Nevalstisko organizāciju pārstāvji izrādīja interesi par pētījumu un labprāt piekrita piedalīties diskusijā jau pirmā kontakta laikā. Kontakta nodibināšana ar šīs mērķa grupas pārstāvjiem nesagādāja grūtības, viņi bija gatavi ieteikt vēl citus iespējamus respondentus, nevairījās sniegt kontaktinformāciju. Gadījumos, kad uzrunātajam respondentam nebija iespējams ierasties pašam uz diskusiju, raksturīga bija prakse ieteikt vērsties pie cita organizācijas biedra.⁹⁹

Lielākās grūtības nevalstisko organizāciju pārstāvju rekrutācijā sagādāja salīdzinoši nelielais reāli darbojošos organizāciju skaits mazākos pagastos, tādējādi samazinot kopējo iespējamo respondentu loku. Kā vēl viens šķērslis jāmin tas, ka darbība nevalstiskajās organizācijās un neformālajās grupās ir brīvprātīga un nav atalgots darbs. Tas nozīmē, ka darba dienas laikā šie cilvēki ir aizņemti savā pamatdarbā, kas savukārt daļai no viņiem radīja grūtības ierasties uz diskusiju. Pašvaldības darbiniekiem tas bija vieglāk risināms, jo viņiem dalība šādās diskusijās tiek iekļauta kopējā darba laikā.¹⁰⁰ Neskatoties uz to, diskusiju analīze rāda, ka pašvaldības un sabiedriskās organizācijas, atrodas savstarpēji izdevīgās pozīcijās.

*Kopīgais sadarbības moto laukos –
„Nedaudz iekustināt un tā lieta ripo!”*

Fokusa grupu rekrutācijas gaita reģionos un diskusiju analīze

Latgale

Pirms Latgales novada iedzīvotāju rekrutācijas uz diskusiju tika veiktas divas telefonintervijas ar novada domes priekšsēdētāju un ar vienu nevalstiskās organizācijas vadītāju, lai iegūtu padziļinātu izpratni par situāciju novadā attiecībā uz pašvaldības un nevalstisko organizāciju savstarpējo sadarbību.¹⁰¹

Uzņemot sākotnējos kontaktus, pētnieki atklāja, ka lauku reģionu sabiedrisko organizāciju pārstāvji, ir atsaucīgāki intervijām un pieejamāki pētniekiem nekā

---

⁹⁹ Kļave, E. (2012), *Fokusa grupu rīkošana ar lauku novadu vai pagastu pārvaldes un pilsonisko grupu pārstāvjiem. Pētījuma rezultātu ziņojums* (Rīga, Latvijas Universitāte), 5. lpp.

¹⁰⁰ Turpat, 5. lpp.

¹⁰¹ Turpat, 27. lpp.

pašvaldību vadītāji.¹⁰² Daudzi pašvaldību darbinieki centās atrunāties no intervijām. Pretstatā tipiska ir kādas NVO vadītājas rīcība, kura sniedza sešu cilvēku kontaktinformāciju iespējamo interviju sarunāšanai.¹⁰³

Rekrutēšanā tika pielietota sniega bumbas metode. Katram respondentam, ko ieteica iepriekš intervētā NVO vadītāja, tika lūgts, lai iesaka, viņuprāt, sava novada aktīvākos iedzīvotājus – NVO pārstāvjus, pašvaldības darbiniekus u.c. Rezultātā tika iegūta 16 potenciālo respondentu kontaktinformācija, ieskaitot nointervēto novada domes priekšsēdētāju un NVO vadītāju. Lielākā daļa ieteikto respondentu ir pašvaldības pārstāvji (9), bet 5 potenciālie respondenti ir NVO vadītāji. Savukārt vēl 2 respondenti ir gan NVO pārstāvji, gan pašvaldības darbinieki.¹⁰⁴

Kā redzams no fokusa grupu diskusijām, veiksmīgu sadarbību starp pašvaldību un sabiedriskajām organizācijām veicina pašvaldības vadītāja ieinteresētība, iniciatīva un atbalsts biedrību darbam. „*Es sevi laikam varētu asociēt ar tādu dzirksteli. Man kaut kāda ideja rodas, nu, jā, tas tur tā derētu. Tad es ātri tā mēģinu paskatīties, kurai grupai tas varētu būt aktuāls tas tāds piedāvājums.*” (Latgale, pašvaldība, NVO).¹⁰⁵

Finansu atbalsts, grāmatvedības konsultācijas un publicitāte – tās ir sfēras, kurās visbiežāk izpaužas pašvaldības atbalsts biedrībām. „*Atbalsta mūs pašvaldība, līdzfinansējums vienmēr ir nodrošināts, publicitāte arī nodrošināta. Arī konsultē grāmatvedībā.*” (Latgale, NVO).¹⁰⁶

Ar biedrību palīdzību tiek izveidotas trenāžieru zāles, sporta laukumi, notiek veselīga dzīvesveida apmācības. „*Bija tā, ka sanāca jaunieši un gribēja veidot biedrību. Mums tur sporta laukums bija, aizauguši krūmi. Viņi visu izcirta, sakārtoja un ar to arī beidzās. Tad pārņēmām mēs vecāka gada gājuma cilvēki un sākām darboties. Mums tur ir trenāžieru zāle, kur var iet.*” (Latgale, pašvaldība, NVO).¹⁰⁷

Fokusa grupu diskusijas atklāj arī dziļāku sapratni par sadarbību starp pašvaldībām un biedrībām, tās pilsonisko jēgu sekmē arī no ārzemju partneriem gūtā pieredze, kas ļauj saprast sabiedriskās darbības vērtības ilgtermiņā. „*Tur ārpus Latvijas šis nevalstiskais sektors ir attīstīts ļoti. Tur lielu artavu ir ielikuši šie sadarbības partneri ārzemēs, kur pašvaldību darbinieki, vadītāji redz, kā notiek šī*

---

¹⁰² Zepa, B. (2012), *Socioloģisks eksperiments par lauku novadu vai pagastu pārvaldes un sabiedrisko organizāciju atsaucību iedzīvotāju pakalpojumu jautājumos. Pētījuma rezultātu ziņojums* (Rīga, BISS).

¹⁰³ Kļave, E. (2012), *Fokusa grupu rīkošana ar lauku novadu vai pagastu pārvaldes un pilsonisko grupu pārstāvjiem. Pētījuma rezultātu ziņojums* (Rīga, Latvijas Universitāte), 27. lpp.

¹⁰⁴ Turpat, 27. lpp.

¹⁰⁵ Turpat, 23. lpp.

¹⁰⁶ Turpat, 14. lpp.

¹⁰⁷ Turpat, 17. lpp.

*savstarpējā sadarbība starp pašvaldību un sabiedriskajām organizācijām” (Latgale, pašvaldība).*¹⁰⁸

Analītiski skatoties, redzams, ka diskusiju dalībnieki atzīmē aktīvu jauniešu nozīmi sabiedrisko organizāciju un pašvaldību sadarbībā. Latgales reģiona iedzīvotāji cer uz jauno paaudzi, kura varētu nomainīt esošos biedrību dalībniekus un daudz straujāk virzīties ar jaunām iniciatīvām un projektiem. Nozīmīga ir pēdējā atziņa – par plašākas pilsoniskās sabiedrības darbības apzināšanos un mērķtiecīgu virzīšanos uz to. Diskusijas transkripta analīze parāda, ka pastāv augsta savstarpējā uzticēšanās starp biedrībām un pašvaldībām.

Vidzeme

Vidzemes reģiona gadījumā fokusa grupas diskusijas dalībnieku rekrutācijas darbs tika uzsākts ar iespējamo respondentu kontaktinformācijas meklēšanu novada mājas lapā. Izvēlēto novadu raksturo lielais pagastu skaits, iedzīvotāju padomes katrā pagastā un aktīva nevalstisko organizāciju darbība. Iedzīvotāju padomes izveidotas pēc iedzīvotāju iniciatīvas ar mērķi veicināt vietējās sabiedrības saikni ar pašvaldību, kā arī novada iedzīvotāju savstarpējo sadarbību. Padome sastāv no priekšsēdētāja, priekšsēdētāja vietnieka, sekretāra un padomes locekļiem. Vidēji katrā pagasta iedzīvotāju padomē darbojas 8 cilvēki.¹⁰⁹ „Nu, pagasta padomes uzklausa iedzīvotājus, vēlmes, tad tālāk informē pārvaldes vadītāju vai pa tiešo novadu. Viņi pārstāv iedzīvotājus. Padome nolemj, vai atbalstīt kādu cilvēku priekšlikumu vai neatbalstīt.” (Vidzemes pašvaldības pārstāvis, NVO).¹¹⁰

Pirmais kontakts notika ar tā pagasta pārvaldes vadītāju, kur tika plānots organizēt diskusiju. Kaut arī pagasta pārvaldes vadītājs jau pirmajā kontaktēšanās reizē piekrita piedalīties diskusijā un palīdzēt to rīkot, tomēr sarunas sākumā viņš minstinājās, līdz galam nesaprotot, kāds ir diskusijas mērķis un par ko diskusijā tiks runāts. Tā kā pielietotā rekrutācijas metode līdzinājās sniega bumbas izlases veidošanas metodei, vadītājam tika lūgts ieteikt nevalstiskās organizācijas, kuras, viņaprāt, obligāti jāaicina piedalīties diskusijā par nevalstisko organizāciju un pašvaldības sadarbību. Vadītājs nosauca divas biedrības, bet nesniedza viņu kontaktinformāciju. Uz jautājumu, vai pagastā ir biedrības, kas nodarbojas ar vides vai veselības jautājumu risināšanu, vadītājs atbildēja noraidoši.¹¹¹

Gandrīz visi respondenti, kuri tika sazvanīti un paaicināti piedalīties diskusijā, bija atsaucīgi un piekrita ierasties. Uz lūgumu ieteikt kādu sava pagasta vai novada aktīvu iedzīvotāju, NVO pārstāvi un/vai pašvaldības darbinieku, gandrīz visi

---

¹⁰⁸ Kļave, E. (2012), *Fokusa grupu rīkošana ar lauku novadu vai pagastu pārvaldes un pilsonisko grupu pārstāvjiem. Pētījuma rezultātu ziņojums* (Rīga, Latvijas Universitāte), 24. lpp.

¹⁰⁹ Turpat, 28. lpp.

¹¹⁰ Turpat, 10. lpp.

¹¹¹ Turpat, 28. lpp.

respondenti nosauca no viena līdz trim iespējamajiem respondentiem. Lielākā daļa no ieteiktajiem respondentiem ir NVO vadītāji un to valdes locekļi. Viens no respondentiem, kas piekrita diskusijai, domājot par kontaktiem, pauda šaubas par to, cik diskusija būs atklāta, ja aicināti tiks arī pašvaldības darbinieki no novada.¹¹²

Nereti bijušie pašvaldību pārstāvji turpina aktīvu sabiedrisko darbību arī pēc savu pilnvaru beigšanās pašvaldībā, jo viņu rīcībā ir nepieciešamie resursi – zināšanas, kontakti, prasmes piesaistīt biedrībā aktīvākos cilvēkus pagastos. „*Tas iesākums partnerībai bija tāds, ka bija pašvaldību vadītāji, bija nevalstisko organizāciju pārstāvji. Tad mēs meklējām pagastos tos aktīvos cilvēkus, kas tagad varētu dibināt to partnerību. Visi mēģina skatīties uz mērķi, iedzīvotājiem kopā.*” (Bijušais Vidzemes pašvaldības pārstāvis, NVO).¹¹³

Viena no Latvijā vēl līdz galam neizmantotām sadarbības formām ir funkciju deleģēšana. To ilustrē arī fokusa grupu diskusijā teiktais. „*Citos novados... es zinu, ka slēdz pašvaldība līgumu ar biedrību, tad biedrība veic daļu no pašvaldībai paredzētajām funkcijām, teiksim, kultūras jomā. Tā ir viena no pašvaldības funkcijām nodrošināt ar kultūras pasākumu, tad biedrība daļu no šīm funkcijām paņem.*” (Vidzeme, pašvaldība, NVO).¹¹⁴

Nereti sadarbību starp iedzīvotājiem un biedrībām kavē informācijas trūkums vai nesaprašanās. Tā arī diskusijas ceļā atklājas mednieku, zemnieku un sabiedrības kopējā attieksme pret sadarbību. „*Uzņēmumu reģistrā esam reģistrēti, biedrība esam, bet tā... Skatās uz mums, kā uz zvēru iznīcinātāju, šāvēju. Kaut gan mēs arī zemniekiem palīdzam sargāt viņu tūrumus no postījumiem. Nu tas tā.*” (Vidzeme, pašvaldība, NVO).¹¹⁵

Analītiski raugoties, Vidzemes reģionā darbojās savdabīga pilsoniskās sabiedrības forma – „iedzīvotāju padomes”. Šādas specifiskās iezīmes atklājās katrā reģionā, tikai katrā no tām – savā formā. Vidzemes diskusijas transkripta analīze liecina par ilglaicīgo iedzīvotāju pazīšanos un tīklošanos, kas atvieglo turpmāko sadarbību. Tīklošanās ne tikai sava novada ietvaros, bet arī draudzīga saikne ar Rīgas organizācijām, ir zīmīga biedrību kapacitātes sastāvdaļa. Diskusija arī atklāj kāda runātāja viedokli, ko varētu formulēt šādi: „biedrība – kā pilsoniskās brīvības apziņa”. Ja padomju laikos visu pienesa uz paplātes, tad šobrīd dalība biedrībā ir iespēja un brīvība pašam lemt par savas tuvākās vides attīstību.

---

¹¹² Kļave, E. (2012), *Fokusa grupu rīkošana ar lauku novadu vai pagastu pārvaldes un pilsonisko grupu pārstāvjiem. Pētījuma rezultātu ziņojums* (Rīga, Latvijas Universitāte), 28. lpp.

¹¹³ Turpat, 9. lpp.

¹¹⁴ Turpat, 16. lpp.

¹¹⁵ Turpat, 20. lpp.

Kurzeme

Kurzemē tika izlemts organizēt diskusiju pagasta līmenī. Viens no novada pagastiem kā diskusijas rīkošanas vieta tika izvēlēts nevis pēc biedrību skaita daudzuma, bet gan pēc šī pagasta vienīgās biedrības darbības mērķiem un uzdevumiem: 1) veicināt un atbalstīt sabiedrības iesaistīšanos pagasta attīstībā; 2) attīstīt sadarbību ar valsts, pašvaldību, NVO, uzņēmumiem un citām institūcijām; 3) koordinēt un piesaistīt finansiālos, materiālos, intelektuālos un cita veida resursus biedrības mērķu sasniegšanā. Ar šīs biedrības vadītāju vēl pirms diskusijas tika veikta arī telefonintervija eksperimenta ietvaros. Viņa piekrita piedalīties arī diskusijā. Uz diskusiju ieteica aicināt 3 pašvaldības iestāžu darbiniekus, no kuriem 2 ir izglītības iestāžu vadītāji.¹¹⁶

Kurzemē uzrunātie pagasta iedzīvotāji katrs ieteica aptuveni no 1 līdz 3 respondentiem gan no biedrībām, gan no pašvaldības iestādēm. Viens respondents savā vietā piedāvāja uzaicināt citu savas biedrības biedru, bet vēl viena respondente teica, ka pati sazināsies ar savu kolēģi, kas darbojas pašvaldības iestādē.¹¹⁷

Pašvaldību pārstāvji uzsver, ka pašvaldības cilvēki, pateicoties savai kompetencei spēj atrisināt cilvēku iniciatīvu, organizēt tos, kā arī palīdzēt uzrakstīt projektu pieteikumus. „*Vispār cilvēki atsaucīgi, ja viņus kāds organizē. Var teikt, ka tik maz nemaz nav, piemēram, tas piemērs mums ar lielo talku. Izsludina konkursu par iekšpagalmu sakārtošanu, tad divi māju iedzīvotāji tos iekšpagalmus tur arī sakārtoja. Tā jau nav, ka neaktīvi.*” (Kurzeme, pašvaldības pārstāve).¹¹⁸

Pašvaldības finansiālā palīdzība sabiedriskajām organizācijām pozitīvi ietekmē abas puses - pašvaldība izstrādā noteikumus līdzekļu sadalei, savukārt biedrības tas mudina būt aktīvām un plānot darbus. „*Bet kas attiecas uz atbalstu tiem, kuri ir kaut kādus sasniegumus guvuši, ir [...] novada domē nupat apstiprināti saistošie noteikumi par atbalsta sniegšanu sporta, mūzikas un mākslas attīstības veicināšanai.*” (Kurzeme, pašvaldības pārstāve).¹¹⁹ Aktīvākie sabiedrisko organizāciju biedri ar savām idejām un projektiem domā par visas sabiedrības veselības un aktīvā dzīvesveida attīstību.¹²⁰

Aplūkojot šos piemērus, atkārtoti parādās visu reģionu kopīgā iezīme, ka aktīvākie pašvaldību vadītāji vai darbinieki un sabiedrisko organizāciju pārstāvji, nedaudz iestumjot sabiedrisko interešu vezumu, spēj ieinteresēt un iesaistīt sava novada vai pagasta iedzīvotājus. Kāds runātājs norāda uz to, ka biedrību veidošana un sadarbība ar vietējo pašvaldību radās aiz nepieciešamības, lai saglabātu projektu naudas administratīvi teritoriālās reformas rezultātā.

¹¹⁶ Kļave, E. (2012), *Fokusa grupu rīkošana ar lauku novadu vai pagastu pārvaldes un pilsonisko grupu pārstāvjiem. Pētījuma rezultātu ziņojums* (Rīga, Latvijas Universitāte), 28. lpp.

¹¹⁷ Turpat, 29–30. lpp.

¹¹⁸ Turpat, 10. lpp.

¹¹⁹ Turpat, 12. lpp.

¹²⁰ Turpat, 18. lpp.

Zemgale

Pēc novadu mājas lapu priekšizpētes tika secināts, ka salīdzinoši aktīvi darbojas biedrības cilvēku ar invaliditāti atbalstam. Lai izprastu to reālo ieguldījumu veselības jomā, tika pieņemts lēmums sākt rekrutāciju tieši ar šādas biedrības pārstāvjiem.¹²¹ Kā nākamais tika uzrunāts novada domes priekšsēdētājs. Diemžēl novada domes priekšsēdētājs, kaut arī bija laipns un atsaucīgs, sākumā atteicās no garākas sarunas laika trūkuma un lielās aizņemtības dēļ. Savā vietā viņš ieteica kontaktēties ar novada domes projektu vadītāju. Projektu vadītāja sniedza interviju, kā arī piekrita palīdzēt diskusijas rīkošanā. Respondente ieteica paaicināt, viņasprāt, 9 aktīvākos novada iedzīvotājus, no kuriem visi ir nevalstisko organizāciju pārstāvji un 2 no viņiem vienlaicīgi ir pašvaldības iestāžu darbinieki.¹²²

Rekrutācija uz šo diskusiju, salīdzinot ar citiem reģioniem, notika ļoti ātri, respondenti bija atsaucīgi un pretimnākoši. Lielākā daļa jau pirmā kontakta laikā sniedza, viņuprāt, aktīvāko NVO, pašvaldības iestāžu pārstāvju un novada aktīvāko iedzīvotāju kontaktinformāciju. Uzrunātie respondenti katrs sniedza trīs līdz deviņus citu iespējamo respondentu kontaktus. Lielākā daļa no ieteiktajiem respondentiem bija NVO pārstāvji. Turklāt vairākos gadījumos vienus un tos pašus iespējamus diskusijas dalībniekus nosauca vairāki cilvēki.¹²³

Ne tikai organizētas sabiedriskās organizācijas iesaistās sadarbības veicināšanā ar vietējo pašpārvaldi, bet arī sabiedriski aktīvas neformālās grupiņas. „*Varu teikt paldies, jo es kā iedzīvotājs atnācu pie priekšsēdētāja un tā problēma tika atrisināta. Nākošajā dienā, tad viss bija kopts un grābts, un pārkrāsots, un bija uzstīti iztrūkstošie dēļi. Es redzēju, ka tas viss notiek.*” (Zemgale, neformāla grupa).¹²⁴

Fokusa grupu diskusijas atklāj arī, ka ļoti efektīvs sadarbības veids ir biedrību un pašvaldību organizēti kopīgi pasākumi. „*Mēs ik pēc pieciem gadiem organizējam [pilsētas] svētkus. [...] mēs jau ziemā nākam kopā, ne tikai dome, bet sabiedriskās organizācijas, jaunieši, dažnedažādi pārstāvji, kuri sāk likt pa plauktiņiem, kā tā diena izskatīsies.*” (Zemgale, pašvaldība).¹²⁵ Prasmes projektu sagatavošanā un reālo līdzekļu sekmīga un produktīva pielietošana iedrošina sabiedrisko organizāciju pārstāvjus domāt par jaunu projektu īstenošanu.

Analītiski raugoties, gan neformālas grupiņas, gan pieredzējušas sabiedriskās organizācijas darbojās, lai sasniegtu savus mērķus, kas nereti izrādās visas sabiedrības mērķi. Kāds runātājs Zemgalē norāda uz projektu pieteikumu rakstīšanas pieredzi, ka jāsāk no vienkāršākās stadijas, un tad pakāpeniski biedrības attīsta savas

¹²¹ Kļave, E. (2012), *Fokusa grupu rīkošana ar lauku novadu vai pagastu pārvaldes un pilsonisko grupu pārstāvjiem. Pētījuma rezultātu ziņojums* (Rīga, Latvijas Universitāte), 30. lpp.

¹²² Turpat, 30. lpp.

¹²³ Turpat, 31. lpp.

¹²⁴ Turpat, 19. lpp.

¹²⁵ Turpat, 19. lpp.

iešanas jau komplicētāku projektu izstrādē. Sākotnēji šķietami „savtīgais” mērķis patiesībā ir ieguvums visiem sabiedrības locekļiem. Šo apgalvojumu var attiecināt kopumā uz visiem aplūkotajiem reģioniem fokusa grupu diskusiju gaitā. Vēl viens kopīgs novērojums visiem reģioniem ir personīgs kontakts. Izliktas afišas nekad neiedarbosies labāk par personīgi uzrunātiem iedzīvotājiem vai pašvaldību vadītājiem, darbiniekiem, lai sasniegtu kādu izvirzīto mērķi.

Noslēgums

Apskats par to, kā pētīt pilsonisko kopdarbību laukos, ietver gan jaunas atziņas par lauku kopienu attīstību un sabiedrisko rošību Latvijā, gan arī teorētisko atziņu un metožu pielietojuma izvērtējumu. Šis apskats ir balstīts projekta „Savs kaktiņš...” triju gadu darbā, un galvenās atziņas ir saistītas ar projekta konceptuālajām teorētiskajām nostādnēm. Apskata rezultātā izkristalizējas pieci galvenie ieteikumi lauku kopienu pilsoniskās līdzdalības izpētei turpmāk:

Pirmkārt, aplūkot lauku kopienu attīstību „no apakšas”, pētot individuālu iedzīvotāju un pilsonisku grupu pieredzi un rīcības motivāciju.

Otrkārt, skaidri definēt pētījuma teorētisko pieeju, kas šajā gadījumā ir divu savstarpēji papildinošu teoriju – teoriju par līdzdalīgo demokrātiju un neo-institucionālismu – sintēze.

Treškārt, veicināt starpdisciplinārās pieejas izmantošanu pētniecībā, gan diskutējot par pētījuma tēmām projekta dalībnieku semināros, kuros piedalās dažādu nozaru pārstāvji, gan nenorobežoties no dažādu zinātņu pieejām un atziņām par pētījuma tēmu, bet iekļaut tās darba procesā.

Ceturtkārt, izmantot jau iepriekš veikto pētījumu atziņas, lai tās neatkārtotu, bet virzītos izpētē uz priekšu. Lai to nodrošinātu, projektā jāveic citu pētnieku grupu veikto pētījumu atziņu apkopojums un analīze.

Piektkārt, pētīt lauku kopienu pilsonisko līdzdalību ar antropoloģiski etnogrāfiskām metodēm, īpašu uzmanību pievēršot tam, kā veikt un izmantot tādas metodes kā dziļās intervijas un fokusa grupu diskusijas.